

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Neslyšící rodiče a výchova jejich slyšícího dítěte
The Upbringing of their Hearing Child by Deaf Parents

Marina Jonášová

Vedoucí práce: PhDr. Miroslava Kotvová, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Speciální pedagogika – Výtvarná výchova

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Neslyšící rodiče a výchova jejich slyšícího dítěte potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12.7.2021

Poděkování patří vedoucí práce PhDr. Miroslavě Kotvové, Ph.D. za její odborné vedení, podporu a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat Bc. Noemi Čapkové a Mgr. Jitce Morávkové za jejich povzbuzení a velkou pomoc při shánění informantů pro výzkum a taktéž všem informantům za jejich čas a ochotu.

ABSTRAKT

Tato práce se zaměřuje na neslyšící rodiče a výchovu jejich slyšících dětí. Rozebírá téma sluchového postižení, jeho důsledky a formy komunikačních systémů nebo kompenzací sluchu, které mohou osoby s tímto handicapem využívat. Dále se věnuje tématu Neslyšících a CODA jedinců a rozebírá rodinu tvořenou rodičem nebo rodiči s postižením a slyšícími dětmi. V poslední kapitole práce představí výzkumné šetření, v němž se devět informantů z šesti rodin prostřednictvím strukturovaného rozhovoru sdílí o svých zkušenostech s výchovou svých slyšících dětí. Otázky rozhovoru byly rozčleněny do devíti tematických okruhů, získaná data byla následně analyzována. Výstupem práce jsou dílčí závěry a doporučení, která se týkají jak samotných rodičů, tak i škol, lékařů a organizací, které se věnují neslyšícím.

KLÍČOVÁ SLOVA

CODA, Neslyšící, Neslyšící rodiče, sluchové postižení, slyšící dítě Neslyšících rodičů, výchova dítěte

ABSTRACT

This bachelor thesis focuses on deaf parents and the upbringing of their hearing children. It discusses the topic of hearing impairment, its consequences and communication systems or hearing compensation people with this disability can use. It also explores the topic of Deaf and CODA individuals and families consisting of a parent or parents with this disability and hearing children. For the last chapter, a research survey was carried out. The author conducted structured interviews with a total of nine informants from six families, who were asked to share their experience with the upbringings of their hearing children. All questions were divided into nine topics and the obtained data were subsequently analysed. The output of this work are partial conclusions and recommendations, which concern both the parents themselves and schools, doctors and organizations dedicated to the deaf.

KEYWORDS

CODA, Deaf, deaf parents, hearing child of Deaf parents, hearing impairment, upbringing of a child

Obsah

Úvod.....	7
1 Sluchové postižení.....	8
1.1 Vymezení základních pojmů.....	8
1.2 Dělení sluchových vad podle ztráty sluchu.....	8
1.3 Sluchadla a kochleární implantáty.....	10
1.4 Důsledky sluchového postižení.....	11
1.5 Komunikace osob se sluchovým postižením.....	11
1.5.1 Komunikační systémy vizuálně-motorický.....	12
1.5.2 Komunikační systémy auditivně-orální.....	14
2 Neslyšící rodiče a CODA.....	16
2.1 Minorita Neslyšících.....	16
2.2 CODA jedinci.....	16
2.2.1 Bikulturalismus a bilingvismus.....	17
2.3 Rodina – rodiče se sluchovým postižením.....	17
3 Výchova slyšícího dítěte neslyšícími rodiči.....	20
3.1 Cíl výzkumného šetření.....	20
3.2 Metody výzkumného šetření.....	20
3.3 Charakteristika výzkumného vzorku.....	21
3.4 Průběh šetření.....	23
3.5 Interpretace získaných dat.....	26
3.5.1 Tematický okruh č. 1: Porod.....	26
3.5.2 Tematický okruh č. 2: Děti.....	27
3.5.3 Tematický okruh č. 3: Komunikace dítěte.....	31
3.5.4 Tematický okruh č. 4: Kultura Neslyšících.....	34

3.5.5 Tematický okruh č. 5: Získávání informací k výchově.....	35
3.5.6 Tematický okruh č. 6: Z(ne)výhodnění.....	36
3.5.7 Tematický okruh č. 7: Mateřská a základní škola.....	40
3.5.8 Tematický okruh č. 8: Lékaři.....	46
3.5.9 Tematický okruh č. 9: Spokojenost a obavy.....	47
3.6 Dílčí závěry a doporučení.....	49
Závěr.....	54
Seznam použitých informačních zdrojů.....	57
Monografie.....	57
Internetové zdroje.....	58
Zákony.....	59
Seznam příloh.....	60

Úvod

CODA a neslyšící rodiče jsou k sobě neodmyslitelně spjatí. Všichni, kteří se o svět osob se sluchovým postižením zajímají už delší dobu, jsou jistě obeznámeni s tím, že se neslyšícím rodičům téměř vždy (na 90 %) narodí slyšící děti, které bývají označovány zkratkou CODA – Children of Deaf Adults. Tato práce se zaměřuje právě na zkušenosti neslyšících rodičů s výchovou slyšících dětí.

Cílem této práce je zjistit, zda mají oslovení neslyšící rodiče zkušenosti s odbornou pomocí při výchově svých slyšících potomků, jakou formu komunikace s nimi preferují, s jakými komplikacemi se setkávali při výchově, zda využívali sluchu svých dětí pro usnadnění vlastního života a co by uvítali jako nejefektivnější podporu při výchově.

Neslyšící rodiče jsou ponecháni stranou i v případě využití služeb rané péče, která se zaměřuje na podporu rodinám s dítětem s postižením. Ale i tyto rodiče mohou řešit některé problémy spojené s odlišným způsobem komunikace.

V odborné literatuře se setkáváme převážně s publikacemi, které se věnují CODA jedincům – jako příklad lze uvést CODA – slyšící děti neslyšících rodičů od Karla Redlicha a Počujúce deti nepočujúcich rodičov – CODA deti od Michala Melikanta a Dariny Tarcsiové, které se staly stěžejními informačními zdroji i pro tuto práci. V rámci těchto knih jsou sice přirozeně neslyšící rodiče zmiňováni, nikdy ale nejsou středem pozornosti. Tato práce se proto chce zaměřit právě na ně a přispět k diskusi o této skupině.

Práce je rozčleněna na teoretickou a praktickou část. První dvě teoretické kapitoly čtenáře uvádí do problematiky sluchového postižení, Neslyšících, CODA a rodiny, v níž jsou rodiče s postižením.

Poslední kapitolu tvoří výzkumné šetření, jehož se zúčastnilo devět informantů, kteří formou strukturovaného rozhovoru odpovídali na otázky týkající se jejich zkušeností s výchovou jejich slyšícího dítěte. Závěr praktické části tvoří dílčí závěry a doporučení, které by mohly pomoci vyplnit mezeru na trhu služeb pro neslyšící.

1 Sluchové postižení

V následující kapitole si definujeme pojem sluchové postižení a další termíny s ním úzce spjaté, které se budou vyskytovat v následující části této práce. Práce si neklade za cíl poskytnout vyčerpávající výklad těchto pojmů, nýbrž je vysvětlit tak, aby byl čtenář při čtení dalších kapitol srozuměn s jejich konkrétně stanoveným významem.

1.1 Vymezení základních pojmů

Odborná literatura rozlišuje mezi pojmy vada, porucha sluchu a sluchové postižení. Potměšil (2007, s. 9) popisuje „sluchovou vadu“ ze zdravotního hlediska jako změřitelnou míru ztráty sluchu (popřípadě úplnou ztrátu sluchu). Naproti tomu Houdková (2005, s. 18) se ve své definici tohoto termínu zaměřuje na trvalé následky a zdůrazňuje především trvalý a nezvratný stav bez možnosti úplné nápravy, od něž odlišuje „poruchu sluchu“, neboli přechodné narušení sluchu bez trvalých následků, které se po vhodném zásahu může vrátit zpátky k normálu.

„Sluchové postižení“ chápeme jako širší pojem, ve kterém se odráží psychosociální rozměr vady (Potměšil, 2007, s. 10). Světová zdravotnická organizace (WHO) uvádí, že osob se sluchovým postižením je celosvětově přibližně 466 milionů – tedy zhruba pětina globální populace¹ (WHO, 2021).

Se sluchovým postižením úzce souvisí také „surdopedie“, disciplína speciální pedagogiky, která se v roce 1983 oddělila od logopedie (Potměšil, 2003, s. 7). Surdopedie se zabývá vzděláváním a výchovou osob se sluchovým postižením a rozvojem jejich sluchu (Horáková, 2012, s. 9).

1.2 Dělení sluchových vad podle ztráty sluchu

Sluchové vady můžeme dělit podle několika hledisek – např. podle doby vzniku, etiologie nebo stupně ztráty sluchu. Pro účely této práce se zaměříme na dělení podle stupně ztráty sluchu.

¹ WHO na svém webu dále uvádí, že se předpokládá nárůst počtu osob se sluchovým postižením – do roku 2050 by se mohlo jednat o každou čtvrtou osobu. Příčinou narůstajícího počtu lidí se sluchovým postižením je stále hlučnější prostředí, v němž žijeme. WHO proto upozorňuje na důležitost prevence přetěžování sluchového ústrojí.

Světová zdravotnická organizace (WHO, 2019) dělí ztráty sluchu do následujících pěti kategorií (v závorkách jsou uvedeny ztráty sluchu v decibelech):

- běžný sluch (do 25 dB),
- lehké postižení sluchu (26-40 dB),
- středně těžké postižení sluchu (41-60 dB),
- těžké postižení sluchu (61-80 dB),
- velmi těžké postižení sluchu a hluchota (81 dB a více).

Základními pojmy, se kterými se v této práci budeme opakovaně setkávat, jsou: nedoslýchavý, ohluchlý, prelingválně a postlingválně neslyšící.

Pro účely této práce nám postačí definice z Hrubého (1997, s. 33), který konstatuje, že „nedoslýchavý“ člověk je ten, který se sluchadlem alespoň v tiché místnosti dokáže rozumět mluvené řeči² i bez odezírání. Dále uvádí, že ve skupině nedoslýchavých osob tvoří většinu staří lidé, kteří o sluch přicházejí přirozeně stárnutím.

Za „ohluchlého“ člověka považujeme toho jedince, který dříve slyšel a následně o sluch přišel. Hrubý (tamtéž, s. 34) uvádí, že ohluchnutí s sebou nese hlavně psychologické problémy, jelikož si ohluchlý člověk uvědomuje, o co přišel. Obecně platí, že čím dříve jedinec ohluchne, tím lépe se s touto ztrátou vyrovnává. Především děti se přirozeněji a rychleji učí potřebným dovednostem jako jsou odezírání nebo komunikace pomocí znakového jazyka, což je pro některé dospělé jedince velice obtížný až nesplnitelný úkol.

Světová zdravotnická organizace (WHO) popisuje neslyšící³ jako osoby s těžkým sluchovým postižením, které přišly o sluch úplně anebo mají pouze zbytky sluchu, a proto

2 „Řeč je termín obvykle používaný ve smyslu techniky vyjadřování jazyka pomocí promluvy ve slovech. Řeč je tvořena samohláskami a souhláskami. Jejich specifický zvuk a řazení umožňuje utváření slov.“ (Potměšil, 2003, s.184)

3 Redlich odůvodňuje užití pojmu „hluchý“ ve své publikaci tím, že termín „neslyšící“ by čtenáři znemožnil se soustředit pouze na určitou skupinu lidí (neslyšící a Neslyšící). Také uvádí, že pojem hluchý je synonymem ke slovu neslyšící a je podle něj jednoznačné, že označuje člověka, který neslyší. Dnes se obecně od slova „hluchý“ opouští, jelikož je na něj nahlíženo jako na zastaralé až pejorativní označení.

velmi často využívají ke komunikaci znakový jazyk (WHO, 2021). Potměšil (2003, s. 183) tento popis rozšiřuje ještě o kulturní pohled: jako Neslyšící označuje skupinu osob, která se vztahuje ke kultuře a společnosti neslyšících.

S pojmem „neslyšící“ se setkáváme i v zákoně č. 384/2008 Sb. Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, kde tento pojem pod sebe souhrnně zahrnuje:

„...osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.“ (Zákon č. 384/2008 Sb.)

V případě osob neslyšících je důležité rozlišovat mezi prelingválně a postlingválně neslyšícími. „Prelingválně neslyšící“ přišli o sluch před 6. až 7. rokem života, tedy před osvojením si řeči. Oproti „postlingválně neslyšícím“ mohou mít problém s pochopením psaného textu, ale méně často se u nich vyskytují psychické problémy, které by vyplývaly z uvědomění si, o co přišli při ztrátě sluchu. „Postlingválně neslyšící“ přišli o sluch po osvojení si řeči, tedy po 6. až 7. roce života (Tarsiová, 2007, in Melikant a Tarsiová, 2014, s. 12), a svou ztrátu si proto uvědomují.

1.3 Sluchadla a kochleární implantáty

Většina osob se sluchovým postižením, ať už nedoslýchaví, či neslyšící, může využívat smyslové kompenzační pomůcky – sluchadla a kochleární implantáty. Sluchadla a kochleární implantáty jsou nejčastějšími kompenzačními pomůckami pro osoby se sluchovým postižením.

Definice podle Houdkové (2005, s. 50) říká: *„Sluchadlo je elektroakustický přístroj, jehož úkolem je zesilovat a modulovat zvuky. Zesílený zvuk je veden do sluchového analyzátoru, do ucha. Zvuk musí být sluchadlem nejenom dostatečně zesílen, ale i speciálně modulován podle typu a charakteru individuální sluchové vady.“*

Pokud sluchadla osobě s těžkým postižením nepomáhají, existuje další možnost kompenzace sluchu – kochleární implantáty. Podle Hádkové (2016, s. 76) jde o funkční náhradu sluchu, jíž Šlapák a Floriánová (1999, s. 29) charakterizují jako složité

elektronické zařízení, které: *“dokáže měnit zvuky okolního prostředí na velmi jemné elektrické proudy (...) a ty zavést přímo ke sluchovému nervu. (...) jedna jejich část se implantuje pod kůži za ušním boltcem a jejich elektroda je zavedena do kochley a tím ke sluchovému nervu.”* V případě, že je sluchový nerv poškozen, lze přikročit k implantaci kochleárního implantátu do mozkového kmene.

1.4 Důsledky sluchového postižení

Sluchové postižení s sebou nese i určité důsledky dopadající na člověka s ním, popřípadě i jeho bližní. Mezi nejtěžší z nich patří komunikační bariéra, na kterou osoby s tímto postižením narážejí nejčastěji. Především u prelingválně neslyšících může mít absence sluchu za následek negativní vliv na myšlení. Pro myšlení je velmi důležitá vnitřní řeč, která se u těchto jedinců prakticky nevyvíjí (Slowík, 2016, s. 73).

U všech osob se sluchovým postižením je dále možné pozorovat deficit v orientačních schopnostech a psychickou zátěž, která může úzce souviset s omezením sítě sociálních vztahů (především u získané sluchové vady). WHO jako další negativní důsledek sluchového postižení zmiňuje dopad na vzdělávání a následné pracovní uplatnění se osob se sluchovým postižením (WHO, 2021).

Jedním z důsledků sluchového postižení jsou také určitá specifika v komunikaci a různé komunikační systémy, které jsou především mezi neslyšícími hojně využívány.

1.5 Komunikace osob se sluchovým postižením

Témata komunikace a komunikačních bariér řeší lidé se sluchovým postižením velmi často. Je potřeba zdůraznit, že komunikace každého jedince se sluchovou vadou je jiná. Někteří jsou schopni se dorozumět mluvenou řečí díky funkční kompenzaci a odezírání, jiní nepoužívají žádnou kompenzaci sluchu (nebo v jejich případě není účinná) a komunikují pouze znakovým jazykem. Proto je potřeba ke každému neslyšícímu přistupovat individuálně.

Stejně jako u komunikace neslyšících je nutné i u psaného projevu neslyšících zaujmout individuální přístup ke každému jedinci. Ne vždy platí, že se neslyšící člověk v psaném projevu vyjadřuje stejně jako osoba od narození slyšící. Mluvíme tedy např. o specifických neslyšících ve psaném projevu. Psaný projev neslyšících je ovlivněný mnoha

faktory, jako jsou mimo jiné doba ztráty sluchu, nadání pro jazyk, nebo stupeň sluchové vady. Komorná (2008) uvádí, že obtíž v psaném projevu – a to především v jeho pochopení – se objevuje na obou stranách. Neslyšící člověk může mít problém s pochopením psaného textu, příjemce textu, který napsal neslyšící, zase nedokáže jeho sdělení vždy pochopit⁴.

1.5.1 Komunikační systémy vizuálně-motorický

Termínem vizuálně-motorické komunikační systémy se rozumí systémy vnímané zrakem (vizuálně) a produkované především prostřednictvím rukou, tedy motoricky (Melikant a Tarciová, 2014, s. 19). Krahulcová-Žatková k tomuto popisu připojuje ještě mimiku obličeje a další doplňující komunikační formy, jako jsou mluvená řeč, prstová abeceda a psaná podoba jazyka (1996, s. 49). Příkladem vizuálně-motorických komunikačních systémů jsou český znakový jazyk a znakovaná čeština.

Český znakový jazyk

Plnohodnotnost a přirozenost českého znakového jazyka je ukotvena v zákoně č. 384/2008 Sb. O komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, v plném znění č. 423/2008 Sb. Paragraf 4 v odstavcích jedna až dva uvádí:

„(1) Český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.

(2) Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojitý členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.“

Především u laické veřejnosti je rozšířený i pojem „znaková řeč“, který se dodnes hojně používá. Jeho použití však není z odborného hlediska správné. Jde o zastaralý výraz, který měl v zákoně č. 155/1998 Sb. zastřešovat dva komunikační systémy – český znakový jazyk a znakovanou češtinu. Kotvová a Komorná (2008, s. 11) vysvětlují jazyk z lingvistického pohledu jako „(...) systém, který slouží k dorozumívání, ke komunikaci, řeč

4 V rámci výzkumu se informanti sdíleli o podobných situacích hlavně z ordinací u doktora. Komunikace probíhala psanou formou na papír, ale často se stávalo, že doktor nepochopil neslyšícího anebo naopak.

je realizací tohoto systému v konkrétních promluvách (projevech), které mluvčí nebo pisatel produkuje na základě znalosti daného jazyka.“

Dalším omylem, s nímž se můžeme setkat u laické veřejnosti, je domněnka, že znakový jazyk je na celém světě stejný. Národních znakových jazyků je mnoho, dokonce i některé velké školy pro neslyšící si vyvinuly a užívají vlastní variantu znakového jazyka, tedy jakýsi školní dialekt. I v rámci jedné země se můžeme setkat s různými dialekty příslušného znakového jazyka, což platí i pro Českou republiku.

Znakovaná čeština

Hrubý (1997, s. 188) definuje znakovanou češtinu nikoli jako jazyk, ale jako pomocný komunikační systém, který vymysleli slyšící. Byť vychází z vizuálně-motorického kódu znakového jazyka, řídí se gramatikou (zejména syntaxí) mluveného, tedy českého jazyka. Tento systém s sebou nese několik výhod. Díky tomu, že jsou věty artikulovány (hlasem nebo bezhlasně) a zároveň doprovázeny znaky, je neslyšícímu usnadněno odezírání. Především pro osoby se sluchovou vadou získanou v dospělém věku je znakovaná čeština mnohem snáze naučitelná než český znakový jazyk.

Kotvová a Komorná (2008, str. 13) mezi hlavní rysy znakované češtiny uvádí dodržování slovosledu české věty, využívání znakové zásoby z českého znakového jazyka a znaky uměle vytvořené, tzv. speciální znaky znakované češtiny. Na rozdíl od českého znakového jazyka však zde mimika nenese žádné gramatické funkce.

Ke znakované češtině se vyjadřuje zákon č. 384/2008 Sb. V paragrafu 6, odstavcích jedna až dvě se píše:

„(1) Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob vycházejícími z českého jazyka jsou znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma.

(2) Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.“

Prstová abeceda

Prstová abeceda není jazykem, nýbrž vizuálně-motorickou komunikační formou, užívající různé polohy a postavení prstů k vyjádření hlásek (Krauhlová-Žatková, 1996, s. 181). Existují dva druhy prstových abeced – jednoruční a obouruční.

Prstové abecedy se různí podle území, na němž se používají, i v České republice můžeme narazit na drobné odlišnosti napříč státem. Nejčastěji je jich využíváno pro komunikaci neznámých slov, například jmen, geografických názvů, zkratek anebo slov, která ještě nemají znak (2012, Tarcsiová, in Melikant a Tarcsiová, 2014, s. 21).

1.5.2 Komunikační systémy auditivně-orální

Komunikačními systémy auditivně-orálními jsou ty, u nichž je zásadní použití mluvené řeči a sluch je prvořadým prostředkem k porozumění jazyka (Potměšil, 2003, s. 181). Patří mezi ně mluvená řeč, odezírání a vizualizace mluvené češtiny.

Mluvená řeč

Mluvená řeč je základním komunikačním prostředkem především mezi slyšící společností. Díky logopedickým metodám se ji mohou naučit i děti se sluchovým postižením (Skákalová, 2011, s. 51). Podobně jako u psaní se i zde můžeme setkat se specifiky v projevu neslyšících.

Odezírání

Hrubý (1997, s. 190) definuje odezírání jako „*odhadování vyslovovaných slov z pohybu mluvidel – rtů, zubů, jazyka, lícních svalů.*“ Je proto zavádějící odezírání označovat jako čtení ze rtů. Celý proces vyvozování hlásek je totiž mnohem složitější, jsou do něj zapojena mluvidla – dechové ústrojí, hlasové ústrojí a artikulační ústrojí (Strnadová, 1998, s. 22). Jelikož je do procesu zapojeno tolik ústrojí, Hrubý zmiňuje, že není možné odezírat vše (1997, s. 190).

Odezírání je náročná schopnost, která závisí na mnoha podmínkách, kupříkladu na osvětlení, zraku odezírajícího, vzdálenosti, zřetelné artikulaci (nikoliv však přehnané), přiměřené rychlosti řeči a popřípadě i náladě a únavě odezírajícího (Škodová a Jedlička, 2003, s. 503). Právě díky těmto podmínkám je u odezírání kolísavá míra úspěšnosti. Velkou roli hrají i vrozené předpoklady pro naučení této schopnosti.

Vizualizace mluvené češtiny

Vizualizace mluveného slova označuje zřetelnou artikulaci prostřednictvím vizualizátora mluvené češtiny, který byl dříve označován jako artikulační tlumočník (Skákalová, 2011, s. 52). Právě využití třetí osoby v komunikaci, vizualizátora, je zásadním rozdílem mezi vizualizací češtiny a odezíráním, které probíhá obvykle mezi dvěma osobami – slyšícím a neslyšícím. Řadí se sem i psaná podoba informace sdělované v mluveném jazyce.

2 Neslyšící rodiče a CODA

Následující kapitola se zaměřuje na fenomén neslyšících rodičů a témat s ním spjatých. Pro účely této práce se neslyšícími rodiči rozumí jak osoby, které se samy identifikují jako členové komunity Neslyšících, tak ty, které se takto neidentifikují, ale z medicínského hlediska jsou neslyšícími. Medicínský pohled je více zobecňující a pro tuto práci tedy příhodnější.

2.1 Minorita Neslyšících

Minorita Neslyšících je skupinou lidí, kteří se identifikují jako jazyková a kulturní menšina (Hrubý, 1997, s. 38). Kosinová poukazuje na rozdíl ve psaní slov „neslyšící“ a „Neslyšící“. Uvádí, že psaná podoba slova „neslyšící“ poukazuje na medicínský fakt, že je osoba neslyšící. Pokud se však mluví o „Neslyšících“, je řeč o jazykově kulturní komunitě (Kosinová, 2008, s. 7).

Zima (1999, in Kosinová, 2008, s. 12) definuje komunitu jako „*společenství lidí, kteří mají jeden či více znaků, jimiž se odlišují od ostatních.*“ Komunita Neslyšících se podle Wolla a Ladda (2003, in Kosinová, 2008, s. 13) vymezuje třemi základními rysy, a to hluchotou, komunikací a vzájemnou podporou.

Důležitou součástí komunity Neslyšících je jejich kultura, čili podle Novákové (2020, s. 11) „*soubor zvyklostí, přístupů a chování*“. Ladd (2003, in Kosinová, 2008, s. 12) uvádí, že pojem „kultura Neslyšících“ vznikl v 70. letech 20. století, na významu ale nabývá i dnes.

Otázkou členství v komunitě Neslyšících se zabývají Melikant a Tarcsiová (2014), kteří podporují myšlenku, že se členem minority Neslyšících může stát i slyšící člověk. Podle Ladda (1999, Ladd, in Kosinová, 2008, s. 15) je možné částečně přiznat členství v komunitě Neslyšících slyšícím osobám, které dlouhodobě pro komunitu Neslyšících pracují nebo pracovaly, slyšícím partnerům či partnerkám a CODA jedincům.

2.2 CODA jedinci

Akronym CODA pochází z označení „Children of Deaf Adults“, v překladu „děti neslyšících dospělých“. Neslyšícím rodičům se podle dat v 90 % případů narodí právě děti

slyšící (Redlich, 2008, s. 10). Ty pod sebou shromažďuje celosvětová organizace CODA International, kterou v USA v roce 1983 založila Millie Brother (Melikant a Tarcsiová, 2014, s. 54).

Melikant a Tarcsiová zastávají názor, že dnes lze zkratkou CODA označovat všechny jedince pocházející z rodiny s alespoň jedním neslyšícím rodičem. Nezáleží přitom na tom, zda patří pod organizaci CODA, nebo jestli umějí plynule znakovat (tamtéž, s. 55).

2.2.1 Bikulturalismus a bilingvismus

U CODA jedinců můžeme pozorovat dva důležité fenomény, bikulturalismus a bilingvismus, které vyplývají ze soužití jak s Neslyšícími rodiči, tak se slyšící společností.

Bikulturalismus označuje souběžné osvojování dvou či více kultur, tedy v případě CODA jedinců kultury slyšící a neslyšící společnosti (Redlich, 2008, s. 25).

Bilingvismus znamená plynulé používání dvou a více jazyků zároveň, u českých neslyšících se jedná zejména o kombinaci znakového jazyka a českého jazyka (Potměšil, 2003, s. 181). Redlich (2008, s. 25) uvádí, že u CODA jedinců často vede k bilingvistu skutečnost, že si češtinu a český znakový jazyk osvojují zároveň. Současně s osvojováním obou jazyků dochází i k přijímání jejich komunikačních norem (tamtéž).

Právě díky ovládnutí dvou jazyků se slyšící děti neslyšících rodičů mohou stát „malými tlumočníky“, což na ně klade neúměrnou míru zodpovědnosti. V současnosti slyšící děti svým neslyšícím rodičům tlumočí pouze minimálně, díky lepší dostupnosti tlumočnických služeb (Melikant a Tarcsiová, 2014). Redlich (2008, s. 46) zmiňuje, že pokud neslyšící rodiče přece jen využívají své děti jako tlumočníky, tlumočí především nejstarší slyšící děti.

Je však důležité si uvědomit, že ne vždy se slyšící dítě neslyšících rodičů naučí znakovat, popřípadě ovládat oba jazyky na stejné úrovni. Ne u každého CODA jedince proto lze mluvit o bilingvistu (Melikant a Tarcsiová, 2014).

2.3 Rodina – rodiče se sluchovým postižením

Rodina je základní a primární sociální jednotkou společnosti. V dnešní době prochází změnami: už není pravidlem, že ji vždy tvoří matka, otec a děti. Český sociolog Ivo Možný

mluví o diverzifikaci způsobů párování a domácností, kterou je možné sledovat od druhé poloviny 20. století. Tato diverzifikace je pozorovatelná např. na vzestupné rozvodovosti, opakovaných manželstvích a zvyšujícím se počtu nesezdaných soužití (2006, s. 17).

Rodina má pro jedince zásadní význam a značně jej ovlivňuje. Očekává se od ní plnění několika funkcí: biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a sociálně-výchovné (Rusnáková, 2007, in Melikant a Tarcsiová 2014, s. 30).

Prožití dětství a sledování rolí v rodině ovlivňuje jedince v tom, jakým bude sám v budoucnu rodičem. Prostřednictvím pozorování a nápodoby si totiž dítě osvojuje sociální role, určitý styl komunikace i hodnotový systém a také se u něj rozvíjí emoční inteligence (Melikant a Tarcsiová, 2014, s. 30). Redlich proto poukazuje na význam tohoto období u prelingválně neslyšících. Dříve bylo možné se setkat se speciálními školami, které se však nacházely pouze ve velkých městech. Pokud tedy dítě s postižením (především prelingválně neslyšící) nebydlelo s rodinou v dojezdové vzdálenosti od školy, muselo ve škole setrvat i více měsíců v kuse⁵, kvůli čemuž si nemohlo zažít vzor „být dítětem svému rodiči“ nebo sledovat vzor „být rodičem svému dítěti“. Tyto „internátní“ děti si spíše zvykly být na někom závislé. Když pak dospěly a stali se z nich rodiče, projevovala se u nich nedostatečná empatie či minimální vyjadřování emocí (Redlich, 2008, s. 15-16).

U rodin s neslyšícími rodiči lze pozorovat určitá specifika. Jedním z nich je setkávání a seznamování slyšících dětí s neslyšícími přáteli rodičů. Redlich pobývání dítěte s rodiči v komunitě Neslyšících popisuje jako velmi pozitivní jev. Rodiče se cítí dobře, jelikož se mohou setkávat s ostatními Neslyšícími, a v důsledku toho se cítí dobře i dítě (2008, s. 41-42).

Jako jedno z negativních specifíků popisuje Redlich přístup některých prarodičů k výchově dětí neslyšících rodičů. Uvádí, že někteří slyšící prarodiče mají obavy z toho, že jejich vlastní neslyšící děti nedokážou poskytnout plnohodnotnou výchovu svému slyšícímu dítěti a často mají tendence se vnoučete ujmout (2008, s. 10).

5 „Dnes všechny speciální školy pro sluchově postižené děti provozují své internátní pobyty pouze ve dnech školní docházky, kromě speciální školy pro sluchově postižené v Českých Budějovicích, o víkendech zde však zůstávají jen děti s nařízenou ústavní péčí.“ (Redlich, 2008, s. 15)

Pokud se rodičům nedostává dostatečné podpory od jejich blízkého okolí, je pro ně ideální pomoc neziskových organizací, které poskytují poradenské služby nebo provozují kluby pro neslyšící rodiče. Příkladem je britská Deaf Parenting UK, která vznikla roku 2004 jako odpověď na do té doby chybějící služby pro rodiče se sluchovým postižením. Jejím cílem je podporovat britské Neslyšící rodiče, upozorňovat na nedostatek služeb pro ně a zlepšit jejich přístup k informacím (Deaf Parenting UK, b. r.). V České republice však podobná organizace zatím chybí.

3 Výchova slyšícího dítěte neslyšícími rodiči

Praktická část této práce se zaměří na poznatky z rozhovorů s rodiči se sluchovým postižením, kteří mají zkušenosti s výchovou slyšícího dítěte. Jak už bylo zmíněno výše, důraz bude kladen především na ně, nikoliv na jimi vychovávané CODA jedince.

3.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda je rodičům se sluchovým postižením poskytována dostatečná podpora (odborná i neodborná), zda ji tito rodiče potřebují a vyhledávají, kde získávají k výchově informace a jak probíhá komunikace s jejich slyšícím dítětem a institucemi (např. se školou).

Tato práce si vytyčila pět výzkumných otázek:

1. Je či byla vybraným neslyšícím rodičům poskytována dostatečná odborná podpora⁶ v rámci výchovy jejich slyšícího dítěte?
2. Jak probíhá komunikace oslovených neslyšících rodičů se svými dětmi, se školou, lékaři a širším okolím?
3. S jakými komplikacemi v souvislosti s výchovou a svým postižením se informanti setkávají či setkávali?
4. Staly se slyšící děti „pomocníky“ svých rodičů? V jakých situacích?
5. Co by oslovení neslyšící rodiče uvítali jako nejefektivnější způsob podpory?

3.2 Metody výzkumného šetření

Vzhledem k tématu, jemuž se práce věnuje, byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu. Ta je pro jeho zpracování příhodnější díky svému hloubkovému zaměření na pozorovanou problematiku, které umožňuje detailní a individuální zpracování každého případu.

⁶ Jako odbornou podporu pro účely této práce si definujeme pomoc pedagogů, lékařů, tlumočnicků a pracovníků z neziskových organizací. Za neodbornou podporu považujeme pomoc rodinných příslušníků a přátel.

Výzkum se uskutečňoval formou strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Podle Hendla (2005, s. 173) je jednou z výhod tohoto rozhovoru minimalizace variací otázek, čímž dochází ke snadnější analýze dat. Rozhovory probíhaly na online platformě Zoom, pouze v jednom případě se rozhovor musel z technických důvodů uskutečnit na platformě Skype. Vzhledem k tehdejší epidemiologické situaci byl tento způsob pro obě strany nejbezpečnější. Měl však i svá negativa, a to především vytváření neosobního prostředí, které omezuje možnost vyjádřit empatii a znesnadňuje citlivou reakci na těžká témata, jež informanti někdy otevírali. Pro komunikaci s některými neslyšícími rodiči bylo zapotřebí zajistit tlumočnicka, který byl přítomen celkem u tří rozhovorů.

Všechny rozhovory byly následně doslovně přepsány a analyzovány. Hovorová slova byla ponechána beze změny pro zachování autentičnosti výpovědí. Všichni informanti byli seznámeni s tím, že se rozhovor bude nahrávat a nahrávka poslouží pouze pro doslovný přepis. V Příloze 1 je na ukázkou k dispozici přepis rozhovoru s informanty DD (všechny přepisy jsou uchovány u autorky práce a jsou dostupné na vyžádání). Dále byli informanti seznámeni s tím, že autorka práce zajistí jejich anonymitu (informovaný souhlas je k vidění v Příloze 2 – pro zachování anonymity informantů je v příloze přiložen pouze vzorový dokument, vyplněné souhlasy jsou opět dostupné na vyžádání u autorky práce).

3.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumným vzorkem byli neslyšící rodiče, kteří měli zkušenosti s výchovou slyšícího dítěte. Všichni byli české národnosti (narozeni v České republice), starší 18 let a s nejméně jedním slyšícím dítětem, které už chodilo alespoň do první třídy (horní hranice pro věk dítěte nebyla určena). Pro výzkum byli osloveni přes různá média – sociální síť, SMS a e-mail.

Jedná se o vícepřípadovou studii, celkem proběhlo šest rozhovorů, jichž se zúčastnilo devět osob ze šesti rodin, z nichž čtyři vychovávají děti mladší 15 let a dvě rodiny mají potomky dospělé. Autorka se snažila, aby se každého rozhovoru zúčastnili oba rodiče dítěte, ne ve všech případech to ale bylo možné: mezi informanty nakonec byly tři neslyšící rodičovské páry, dvě neslyšící matky (se slyšícím manželem, který ani v jednom případě nebyl přítomen) a jedna ovdovělá neslyšící matka.

Pro zachování anonymity informantů budou jednotlivci označeni písmenem abecedy (A-F). Dvě velká písmena označují, že jde o pár, kde jsou oba rodiče neslyšící. Velké a malé písmeno označuje, že jeden z páru je slyšící (v případě tohoto výzkumu to byl vždy muž). Věk informantů bude uveden pouze orientačně pro další zachování jejich anonymity.

Informantka a informant AA

Informantce AA je kolem 40 let, vystudovala vysokou školu, má diagnostikovanou praktickou hluchotu, využívá kochleární implantát. O sluch přišla v 15 letech, velmi dobře komunikuje i mluvenou řečí, dorozumívá se i znakovým jazykem.

Věk informanta AA je kolem 40 let, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské zakončené maturitou. Do dvou let slyšel, poté o sluch úplně přišel (100% ztráta sluchu). Nevyužívá žádnou kompenzaci sluchu, komunikuje znakovým jazykem.

Informant a informantka AA vychovávají jednu dceru, které je 7 let.

Informantka Bb

Informantce Bb je kolem 40 let, vystudovala vysokou školu. Od narození je neslyšící, zachována má pouze malé zbytky sluchu, využívá sluchadla. Při studiu byla vedena k orální metodě, takže dokáže komunikovat prostřednictvím mluvené řeči, rovněž používá i znakový jazyk. Partner informantky Bb je slyšící. Společně vychovávají čtyři děti, nejstaršímu z nich je 10 let.

Informantka a informant CC

Páru CC je kolem 40 let. Informantka CC vystudovala střední školu s maturitou, ve 13 letech jí diagnostikovali praktickou hluchotu. Využívá kochleární implantát. Komunikuje mluvenou řečí i znakovým jazykem.

Informant CC je od narození neslyšící. Vystudoval střední školu s maturitou. Nevyužívá žádnou kompenzaci sluchu, komunikuje prostřednictvím znakového jazyka.

Rodina CC vychovává 15letého syna, který je nedoslýchavý, a 10letou slyšící dceru.

Informantka a informant DD

Informantce DD je kolem 60 let, vystudovala střední odborné učiliště. V jejích třech letech lékaři zjistili, že se pravděpodobně narodila jako neslyšící. Nevyužívá žádnou kompenzaci sluchu, komunikuje prostřednictvím znakového jazyka a mluvené řeči.

Informantovi DD je kolem 70 let, vystudoval střední odborné učiliště. Kvůli komplikacím při porodu ztratil sluch. Ke kompenzaci sluchu využívá sluchadlo. Komunikuje mluvenou řečí i znakovým jazykem.

Rodina DD vychovávala nedoslýchavého syna a slyšící dceru. Synovi i dceři je přes 40 let.

Informantka EE

Informantce EE je kolem 60 let. Vystudovala střední odborné učiliště. Ve svých třech letech ohluchla, nevyužívá žádnou kompenzaci sluchu, komunikuje prostřednictvím znakového jazyka.

Před lety ovdověla, její partner byl taktéž neslyšící. Společně vychovávali slyšící dceru, které je 30 let.

Informantka Ff

Informantce Ff je kolem 40 let, vystudovala střední odborné učiliště. Od svých dvou let neslyší, využívá sluchadlo, v komunikaci užívá znakový jazyk i mluvenou řeč.

Informantka Ff měla se svým slyšícím partnerem syna (21 let) a dceru (16 let). Po rozvodu dostal do péče obě děti (tehdy 11 a 6) slyšící partner. Po dvou letech se dcera vrátila k matce.

3.4 Průběh šetření

Rozhovory byly řízeny připravenými otázkami. Pokud participanté během rozhovoru otevřeli nové téma, nebylo jim bráněno v dokončení myšlenky.

Obsah rozhovorů byl přepsán a získané informace zpracovány pomocí otevřeného kódování, které identifikovalo témata/kódy v jednotlivých tematických okruzích. Už při samotné přípravě rozhovoru byly otázky rozčleněny do devíti tematických okruhů.

Porod

- komunikace s lékaři
- zdroje informací k porodu
- příprava na porod
- pomoc blízkých osob

Děti

- aktuální počet dětí
- výchovné problémy
- přijetí sluchu
- dítě pomocník
- odmítání pomoci dítěte díky jeho sluchu

Komunikace dítěte

- osvojování mluvené řeči
- znakový jazyk
- odezírání
- bilingvální dítě

Kultura Neslyšících

- zapojení dítěte do kultury Neslyšících
- kontakt s kulturou Neslyšících

Získávání informací k výchově

- informace od blízkého okolí a rodiny
- knižní zdroje
- internet
- organizace

Z(ne)výhodnění

- nedostatek informací
- znevýhodnění oproti slyšícím rodičům
- přínos pro dítě
- nevýhody pro dítě

Mateřská a základní škola

- výběr mateřské školy
- bariéry v mateřské škole
 - komunikace s mateřskou školou
 - výběr školy
 - komunikace se základní školou
 - bariéry v základní škole
 - ideální podpora od škol

Lékaři

- bariéry u lékařů
- ideální podpora ze strany lékařů

Spokojenost a obavy

- obavy z budoucnosti
- spokojenost s aktuální výchovou
- spokojenost s minulou výchovou
- ideální podpora při výchově

Každý rozhovor trval v průměru jednu hodinu. Nejdelší rozhovor trval hodinu a čtvrt, nejkratší pouze čtyřicet pět minut.

Informanti se nejvíce potýkali s otázkou, zda si myslí, že jejich sluchové postižení může mít pro jejich dítě nějaké výhody – pouze polovina oslovených dokázala odpovědět pohotově a najít pozitiva.

3.5 Interpretace získaných dat

Celý výzkum byl značně ovlivněn pandemií. Její dopady dolehly jak na způsob výzkumu, který musel proběhnout v online prostředí, tak i na získané informace. Cílem práce však není hodnotit, jaký měla pandemie dopad na výchovu a život v rodinách, pouze je její vliv v získaných datech znatelný.

Rozhovor byl řízen připravenými otázkami, někdy byly přidány spontánní, doplňující dotazy.

3.5.1 Tematický okruh č. 1: Porod

Cílem této části bylo zjistit, jak a od koho získávali neslyšící rodiče informace k přípravě na porod, k péči o novorozené dítě a jak probíhala komunikace s lékaři. Jedním z nejčastějších zdrojů informací byli známí či sousedé ze slyšícího prostředí, zdravotníci, porodní kurzy nebo také knižní zdroje.

„Když jsme se připravovali na porod, my jsme si pozvali porodní asistentku s tlumočnickem, protože v naší ulici, jak bydlíme, tak jsme se seznámili přes psa a oni měli taky psa. My jsme zjistili, že ta paní taky rozumí porodům, plave s malými miminky a je taky porodní asistentka. Tak jsme se s ní seznámili a ona potom přišla a vysvětlovala nám všechny ty věci o porodu a pozvala tlumočnicka. Tak jsme měli tuhle porodní přípravu. Pak jsem taky četla nějaké knížky.“ (Informantka AA)

„S neslyšícími kamarádkami jsme se zúčastnily tlumočeného předporodního kurzu v Podolí jen pro nás, kde jsme získaly základní info, z dnešního pohledu to bylo o ničem. Tehdy jsem taky hledala v literatuře, pak na internetu.“ (Informantka Bb)

*„Já jsem se objednala na porodní kurzy, tam jsme měli tlumočnicka. [...] **(Takže nejvíce informací jste získávali na těch kurzech?)** Ano, z těch kurzů, a taky z knížek a časopisů. **(A přátelé nebo rodina?)** To ne. Takové informace obvykle přátelé neslyšící nepodávají, protože oni sami ty informace nemají. Takže mně spíš pomáhaly ty časopisy a ty knížky. Z toho jsem vyčetla hodně. A ten kurz byly spíš jen dodatečné odbornější informace.“ (Informantka CC)*

„Sestra na gynekologii mi všechno vysvětlila, a babička a manželova máma, která slyšela a bydlela s námi.“ (Informantka DD)

„Chodila jsem pravidelně na kontroly k lékaři. Informace jsem si sama s lékařem dopisovala. Tlumočnicka jsem neměla. [...] Po porodu mi pomáhala nějaké věci vyřídit švagrová ze Slovenska, spala jsem u ní asi tři týdny a babička a švagrová mi pomáhaly.“
(Informantka EE)

„Musela jsem hodně číst a sama se zajímat a ptát. Máma mi vlastně nic moc nevysvětlovala, spíš já jsem koukala kolem sebe co a jak dělat a hodně jsem četla.“
(Informantka Ff)

Informantka Bb se svěřila, že jako jediná ze všech informantů využila při porodu speciální porodní asistentky – duly.

„U třetího a čtvrtého porodu jsem po nepříjemné zkušenosti z druhého porodu oslovila dulu, soukromou porodní asistentku, která mě u porodu doprovázela a bylo to úplně jiné.“ (Informantka Bb)

Ani jedna z participantek u porodu nevyužila tlumočnických služeb z různých důvodů – buď nebyly v dané době dostupné tlumočnické služby, anebo informantky usoudily, že tlumočnicka u porodu nepotřebují.

„A já jsem nakonec žádnou [tlumočnici] nepotřebovala. Ale věděla jsem, že je tam mají, ale nakonec jsem nic nepotřebovala. Ani u porodu, ani u císaře.“ (Informantka AA)

„Ale porod byl bez tlumočnicka. [...] Jinak porod byl normální, bez komplikací.“
(Informantka CC)

„Ne, žádný tlumočnick tam nebyl, jenom doktor a sestra.“ (Informantka EE)

„(Takže ani během toho porodu nebyl žádný tlumočnick?) Nebyl, musela jsem všechno zvládnout sama.“ (Informantka Ff)

3.5.2 Tematický okruh č. 2: Děti

Ve všech pozorovaných případech se rodičům narodily slyšící děti, v několika případech měly neslyšící sourozence. Tato kapitola se zaměří na to, co rodiče ve výchově svých dětí řešili nejvíce, jak přijali fakt, že jejich děti slyší, a zda toho někdy sami využívali.

Rodina AA se svěřila, že v době výzkumu (a tedy pandemie) velmi přemýšleli, jak zprostředkovat své dceři hudební výchovu. Mimo to řešili i dopady na základní vzdělávání jejich dcery.

„Samozřejmě řešíme věci související s první třídou, první online výuka a tak. [...] Ted' nás spíš trápí, že jí chceme poskytnout hudbu, nějakou výuku. Přihlásili jsme ji do školy na uměleckou, ale posílají samá videa a naše dcera potřebuje kamarády a kontakt, tak nám to nevyhovuje. Proto přemýšlíme, že to zrušíme. A že asi někdy v budoucnu to zkusíme znovu. Ale doufáme, že hudební něco jí poskytneme, to řešíme.“ (Informantka AA)

„My nejsme ani hudebně, ani sluchově na to vybavení, tak nás docela trápí, co bude a chtěli bychom, aby něco dělala.“ (Informant AA)

Informantka Bb více řešila dopad pandemické situace na ni samotnou, který se pak odrazil v jejím chování vůči dětem.

„Ted' hlavně řeším čas pro sebe. Z důvodu distanční výuky v tomto období mám všechny děti doma a někdy nemám dost trpělivosti a křičím na děti častěji, než bych měla.“ (Informantka Bb)

V případě některých informantů bylo v popředí jejich zájmu ve spojitosti s výchovou dítěte především jeho vzdělávání, popřípadě partnerské vztahy.

„Ted' řešíme hlavně online výuku. Jinak u té slyšící takové velké problémy nejsou, tam ta sociální adaptace je celkově dobrá. Ale u toho nedoslýchavého, jak byl nedoslýchavý, tak tam ta sociální adaptace chybí, protože on neslyšel, takže to je občas takový složitý, takže musíme hodně vysvětlovat. Hodně pomáhat, ale on je více samostatný, než dcera, co slyší. Té pomáháme ještě ted', a to je v 5. třídě, takže ta potřebuje daleko větší pomoc.“ (Informantka CC)

„Dcera nechce chodit do školy (na střední školu), od května, jak se to otevřelo, tak má problém chodit do školy, já jak chodím do práce, tak ji nemůžu hlídat. [...] Měla i vztah s nějakým přítelem, ale rozešli se. Takže vztahové problémy s přítelem a škola.“ (Informantka Ff)

Další otázkou bylo, jak se neslyšící rodiče vyrovnávali s tím, že je jejich dítě slyšící. V rozhovoru s rodinou AA došlo i na téma obav z jiného postižení, na která měli lékaři během několika vyšetření před i po porodu podezření.

„My jsme ale nejdřív byli vystrašení, že nebude vidět, že bude postižená s mozem nějak, že bude mít nějakou vážnou vadu a nebude normální. To jsme byli vystrašení, že nebude vidět, a že nebude slyšet, ale to nám nevadilo. Spíš, že nebude vidět, to nám hodně vadilo. Protože pro neslyšící je zrak hodně důležitý. Pak jsme chodili na kontrolu k očnímu lékaři, jestli má dobrý zrak. [...] Je zdravá, vidí, slyší. My jsme to brali tak, že když bude neslyšící, tak že to nevadí. Oba jsme hluší, já jsem se narodila slyšící, pak jsem ztratila sluch, takže jsme to přijali, kdyby neslyšela. Ale nevidoucí, to by nám vadilo. A to, že slyší, je v pohodě.“ (Informantka AA)

Ve všech oslovených rodinách převládalo přání po slyšících dětech, ale s přijetím neslyšícího dítěte by většina rodičů neměla problém.

„[...] nevadilo mi, že je slyšící, hlavní bylo, že je zdravá. Kdyby byla neslyšící, také by to bylo pro mě v pohodě.“ (Informant AA)

„Očekávala jsem to, [že budou děti slyšet], byla to trochu úleva, že nebudeme muset obíhat doktory a řešit sluchadla a tak. Ale s neslyšícím dítětem bych taky neměla problém. U dalších dětí jsem si přála, aby byly taky slyšící, protože je to jednodušší, co se komunikace a školy týče. I u neslyšícího dítěte by mi asi přišlo jednodušší, kdyby ty ostatní taky neslyšely, pak by prostě byla stejná komunikace, kamarádi, škola, kroužky.“ (Informantka Bb)

„Počítali jsme s tím, že se narodí slyšící. Ale dříve mi doktor říkal, že moje první dítě bude mít možná moji ztrátu sluchu, ale že jeho děti už budou zdravé. Ale bohužel i synovi se narodilo dítě se sluchovou vadou. Jsme ale rádi, že se nám narodila dcera slyšící.“ (Informantka DD)

„Měla jsem radost, že moje dítě slyší. Zkoušeli, jestli slyší a viděli jsme, že se lekne, když se ozval nějaký zvuk, tak jsme byli rádi. Bylo to dobré, všechno v pořádku.“ (Informantka EE)

„Bylo to pro mě normální, bylo mi jedno, jestli se narodí slyšící nebo neslyšící. Obojí beru jako normální, příroda si dělá, co chce, takže jsem přijala slyšící dítě úplně v pohodě.“ (Informantka Ff)

V rodině CC počítali s tím, že obě jejich děti budou slyšící, ale zaskočilo je zjištění, že jedno z jejich dětí neslyší.

„Já jsem to bral docela špatně, že syn neslyší. Představoval jsem si, že všechny děti budou slyšet. Tak jako celkově jsme to pobrali, poprali jsme se s tím.“ (Informant CC)

Následoval dotaz, zda rodiče někdy využívají sluchu svých dětí a staví je tak do pozice svých pomocníků. Velkou pomocí se děti stávají především při dopravě nebo v případech, kdy rodiče nemůžou odezírat kvůli rouškám. Dále upozorňují na varování (např. při výluce autobusu) nebo vyřizují za rodiče různé telefonáty.

„Třeba teď jak jsou ty roušky, jdeme ven a někdo nadává přes roušku a já mu říkám: „Pardon, já neslyším.“ A on říká třeba, abych vystoupila dřív. A my teď na ni [dceru] spoléháme, protože jsme hluší, aby si sundala roušku a artikulovala nám a komunikovala. Třeba v obchodě si sundá roušku a říká mi, co nám povídají. [...] Ona to někdy dělá i automaticky. Nebo když vybíráme film, tak je pro nás nejlepší, aby byly titulky a zvuk česky a vždycky se jí musím ptát, jestli to mluví nebo nemluví česky. Hodně nám pomáhá.“ (Informantka AA)

„Ona [dcera] mi pomáhá třeba v metru, když slyší, že bude zastávka, nebo kdyby byl problém v autobuse“ (Informant AA)

„My jsme ji naučili, že když uslyší nějaké varování, tak aby nám řekla, protože my to neslyšíme.“ (Informantka AA)

„Ano, během covidu, když si při komunikaci někdo nechtěl sundat roušku, což jsem respektovala, tak si ji dcera odkryla a přetlumočila mi sdělení, případně pokud mi někdo nerozuměl, dcera to zopakovala. A asi jedenkrát za mě telefonovala ve výjimečné situaci. Měla jsem vyzvednout něco z inzerátu, nemohli jsme tam trefit a paní nereagovala na SMS, tak jsme to musely vyřešit tak, že dcera jí zavolala.“ (Informantka Bb)

„Třeba mě dcera vodí k lékaři a tam odezírám. Já to řeknu dceři, dcera doktorovi, doktor dceři a dcera to řekne zase mně. A dcera mi řekne, jak mám brát léky a tak. Dcera

mluví a já odezírám, a ještě něco málo znaků do toho dcera dá. Jsme na tu komunikaci zvyklí, takže to není problém. Přes dceru jsme taky hodně telefonovali, už když jí bylo šest, sedm roků.“ (Informantka EE)

Některé oslovené rodiny vyloženě odmítají, aby jim jejich slyšící děti nějak vypomáhaly díky svému sluchu, protože je nechtějí přetěžovat. Proto pomoc hledají jak u odborníků (tlumočnicků), tak i u rodinných příslušníků (především prarodičů).

„Tak momentálně to máme nastavené tak, že my ty svoje děti nevyužíváme k tomu, aby nám pomáhaly, takže spíš si pomůžeme babičkou. Ale dneska je možnost přes Tichý svět přes toho tlumočnicka, ale my jsme to nikdy moc nepotřebovali, my jsme si většinou všechno vyřizovali sami osobně. A když bylo potřeba, tak babička zavolala, ale domlouvali jsme si všechno sami. Všechno jsme řešili přes mail, web, ale že by dcera pomáhala, to ne. To my po nich nechceme, protože nechceme děti zatěžovat starostma pro ty dospělý, myslíme si, že na to mají času dost.“ (Informantka CC)

„Spíše jako vysvětlit, oznámit, ale ani moc ne. Na základce jsme toho moc nevyužívali, spíše až když byla starší.“ (Informantka DD)

„Tak v tomhle dceru nevyužívám. Spolu něco jo, ale že bych ji pověřila nějakým úkolem, to ne. To si když tak zařídím tlumočnicka.“ (Informantka Ff)

3.5.3 Tematický okruh č. 3: Komunikace dítěte

Tato část se zaměřuje na osvojování si mluvené řeči, popřípadě i znakového jazyka u slyšících dětí a způsob komunikace mezi dítětem a rodičem.

Ve většině případů rodiče nejdříve učili děti komunikovat mluvenou řečí a dodatečně i používat základní znaky z českého znakového jazyka.

„Ano, učili jsme ji mluvit, protože ona byla na tom screeningu, tak jsme předpokládali, že slyší. Ale taky jsme přemýšleli, jestli budeme ukazovat, anebo mluvit, tak jsme se rozhodli mluvit plus ukazovat. Protože já jsem chtěla, že když já tady nebudu, tak aby se domluvili [dcera s otcem].“ (Informantka AA)

„Učili jsme je komunikovat mluveným jazykem. Moje původní představa byla, že budu na dítě znakovat a manžel mluvit, ale přirozeně to vyplynulo tak, že jsem na ně taky mluvila a vyhovovalo mi to, tak jsem u toho zůstala.“ (Informantka Bb)

„Učili jsme znakovat jen takové základní znaky, ale více jsme ji učili mluvit.“ (Informantka EE)

V rodině CC byl vývoj komunikace především u ohluchlého syna komplikovaný. Nejdříve se snažili u něj rozvíjet znakový jazyk. U slyšící dcery si rodiče rozdělili způsoby komunikace, kdy matka (spolu s babičkou) komunikují mluvenou řečí a otec znakuje.

„U syna jsme ho nejdříve učili znakovat, ale protože on znakoval hodně málo a hodně mluvil do těch dvou let, pak jakmile ohluchnul a my jsme to v podstatě ani nemohli zjistit, protože oni nám to v nemocnici nezjistili. [...] Takže my jsme znakovali a pak jak ohluchnul, jsme si všimli, že přestal mluvit, přestal znakovat, přestal komunikovat, prostě nic. Jenom mléko, kakao, jednoduchý slova a konec. Pak dostal sluchadla a znakovat odmítá. Sluchadla dostala přednost a hodně mluví, takže neznakuje, ale snažili jsme se. Manžel znakuje, on na něj ukazoval a já jsem na něj mluvila, takže to máme takový obojí. A u dcery jsme více povídali, manžel na ni ukazuje a babička taky mluví.“ (Informantka CC)

Mluvenou řeč dítě přejímalo jak od rodičů, tak i od širší rodiny, a to zejména od prarodičů.

„Ona se učila mluvit ode mě. Slyšící říkají, že krásně mluví a ptají se, od koho to umí – ode mě. Od mámy to má, protože máma mluví. Od táty ne.“ (Informantka AA)

„Doma se jen mluvilo. Manžel a širší rodina jsou všichni slyšící.“ (Informantka Bb)

„[...] já jsem je naučila i mluvit, i babička, ale spíš já.“ (Informantka CC)

„Spíše od maminky manžela, babičky a dědečka vlastně.“ (Informantka EE)

„Ano, když byly děti malé, komunikovala jsem s nimi hlavně já. Táta, babička málo.“ (Informantka Ff)

Ve většině rodinách převládá přání po tom, aby jejich děti byly bilingvní, čili naučily se jak mluvenou řeč, tak i znakový jazyk. Většinou však u dítěte převládá mluvená řeč, a to v některých případech natolik, že o bilingvismu nemůže být řeč.

„Ano, to bychom chtěli [aby byla dcera bilingvální]. Takže jsme ji více učili mluvit i znakovat, ale vyhrává český jazyk.“ (Informantka AA)

„[...] bylo mi líto, že nebude bilingvní, ale bylo to pro mě takto přirozenější, vzhledem k tomu, že mým mateřským jazykem je český jazyk, protože mým slyšícím rodičům, odborníci nedoporučovali znakovat, ale „orální“ způsob vzdělávání. Jen jsem ho učila znaky a později prstovou abecedu.“ (Informantka Bb)

„Ano, my jsme chtěli, aby mluvili i znakovali, protože manžel znakuje. Syn dlouho neznakoval, moc ho to k tomu netáhlo na to, že špatně slyšel a dcera to taky nepotřebovala. Oba se snažili pěkně odezírat. Takže na nás krásně artikulovali, takže nebyl problém s komunikací. A teď už ukazují. Už začínají ukazovat, už je to zajímavá. Nenutíme je, prostě jsme se ze začátku snažili, aby ukazovali.“ (Informantka CC)

„Já jsem prostě mluvila, ale po večerech jsem se učila se synem znakovat a tam se i naše dcera naučila znaky. [...] Nenutili jsme dceři znakový jazyk, ona sama si to pochytala, my jsme jenom mluvili.“ (Informantka DD)

Většina oslovených rodičů preferuje při komunikaci se svými dětmi mluvený jazyk. Pokud jde o neslyšící, kteří komunikují pouze znakovým jazykem, přirozeně preferují tento způsob. Důležitou součástí komunikace se stávalo i odezírání.

„A jaký jazyk upřednostňuje to záleží, s kým je. Když je se mnou, tak jenom mluvení, mluvení, někdy ale vypnu a ukazuju. Ale u něho [otce] vyhrává ukazování.“ (Informantka AA)

„Se svými dětmi upřednostňuju mluvený český jazyk.“ (Informantka Bb)

„Určitě mluvení, i na syna se snažíme mluvit, aby si zvykl. Ale on taky dobře odezírá.“ (Informantka DD)

„Mluvíme spolu a více odezírám.“ (Informantka EE)

„Ano, používám hlas, i znakuju. Děti mi rozumí dobře. Oba znakovat neumí.“ (Informantka Ff)

3.5.4 Tematický okruh č. 4: Kultura Neslyšících

Většina rodičů by ráda nějakým způsobem zprostředkovala svým dětem kulturu Neslyšících. Někteří to mají v plánu do budoucna, zbytek rodičů již bere nebo bral děti s sebou na akce pro Neslyšící nebo mezi neslyšící přátele.

„My o té kultuře víme, a právě, že já moc neslyšících kamarádek s dětma nemám, pouze jednu, dvě. Ona neslyší, ukazuje a má dvě slyšící děti. A taky je spíše nedoslýchavá, mluví, ukazuje. Ale zatím jsme ji moc do té kultury nezapojovali. [...] Plus teď je spíš koronavirus období, ale plánujeme, že v budoucnu, kdyby byl tábor pro neslyšící děti, tak ji tam zapojíme. Hodíme ji do toho světa neslyšících, ona už to zvládne. [...] Plán je, že ji jednou, dvakrát pošlu na ten tábor pro neslyšící. [...] Takže teď kultura Neslyšících ne, maximálně jedna, dvě kamarádky, ale tam jsou slyšící děti. Neznám rodinu, kde by byly neslyšící děti. Takže chceme ji zapojit, ale zatím ne.“ (Informantka AA)

„Ano, přirozeně chceme děti zapojit do té kultury. Sami s manželem rádi navštěvujeme akce Neslyšících, tak jsme děti brali s sebou, kdykoliv to šlo. Volný čas trávím převážně s neslyšícími kamarádkami. Když byly děti menší, tak jsme chodili i na akce pro děti v Tamtamu, dodnes tam chodíme například na Zahradní slavnosti.“ (Informantka Bb)

„Jelikož my oba neslyšíme, tak máme i neslyšící kamarády, takže oni tu kulturu znají a pro ně to je běžný. Když vidí někoho znakovat, tak to tak berou, že to patří k nám, protože my taky neslyšíme.“ (Informantka CC)

Rodina DD a EE přináší do této práce pohled na kulturu Neslyšících z minulého režimu. Dětem se snažily zprostředkovat kontakt s neslyšícími skrze různé kluby, které dříve byly spojené s invalidy.

„Tehdy toho ještě moc nebylo, ale měli jsme takové akce, na které jsme ty děti brávali. Třeba na turistiku nebo soutěže pro děti. Nebyly to žádné služby, ale akce v rámci klubu.“ (Informantka DD)

„Ano, brávali jsme ji do různých klubů i když byla malá, třeba ve čtyřech letech.“ (Informantka EE)

3.5.5 Tematický okruh č. 5: Získávání informací k výchově

Tento okruh se zaměřuje na získávání informací k výchově a zajímá se především o zdroje těchto informací. Některé informantky využívaly znalostí nabytých během svého dosaženého vzdělání nebo získávaly informace z blízkého okolí, především od rodinných příslušníků. Dalšími často zmiňovanými zdroji byla literatura a internet.

„U mě to je jasné, já mám vysokoškolské vzdělání učitelství I. stupně a speciální pedagogika. Takže na to mám vzdělání, plus samozřejmě rodina, přátelé, [církevní] sbor, Neslyšící komunita, takže takový mix všeho.“ (Informantka AA)

„Hodně informací jsem měla díky svému vzdělání a profesi, takže jsem na to jen přirozeně navázala výběrem literatury, už u prvního dítěte jsem se zajímala o „alternativní“ pohledy a přístupy, jako například koncept kontinua, bezplenkovou metodu, respektující přístup a tak.“ (Informantka Bb)

„Kolegyně, kamarádi...Občas někdo poradil, třeba sestra nebo bratr, ale jinak tak nějak přirozeně po svém. Rodina a babička.“ (Informantka DD)

„Babička na Slovensku nám pomáhala do šesti nebo sedmi měsíců, ale potom jsme už o dceru pečovali sami. Babička vysvětlovala jak přebalovat, kojit. Třeba mi to na papír psala a pak už jsem to nepotřebovala a zvládala jsem to sama.“ (Informantka EE)

Informantka Bb uvedla, které knihy při výchově využívala:

„Napadá mě například Aha rodičovství, Jak žít a nezbláznit se od Lidmily Pekařové, Najděte si svého Mart'ana od Marka Hermana.“ (Informantka Bb)

Na internetu vyhledávali informanti především informace o očkování nebo stránky, kde sdíleli své zkušenosti jiní rodiče.

„Když jsem někdy potřebovala pomoci a najít si informace, tak jsem si našla webové stránky, například o očkování, normálně, jako každá jiná slyšící matka.“ (Informantka AA)

„CD určitě ne. Internet spíš při konkrétních problémech pro vyhledání informací nebo zkušeností. [...] Nyní jsem na facebookové skupině pro matky, která mi pomáhá spíš psychicky, sdílením a čtením, co prožívají ostatní.“ (Informantka Bb)

Informantka CC uvedla, že se během výchovy svých dětí řídila především svou intuicí a zkušenostmi z výchovy od svých rodičů.

„Já jsem se převážně řídila tím, že je mám ráda a že jsem měla nějakou výchovu z rodiny původní, takže já jsem na ně praktikovala to, co na mě praktikovala moje mamka, akorát to, co se mi nelíbilo, jsem si změnila podle sebe.“ (Informantka CC)

Během výzkumu pouze informantka Bb zmínila organizaci, která by nabízela aktivity pro neslyšící rodiče, a to ranou péči Tamtam. Po kontaktování pracovníků v Tamtamu bohužel nedošlo k získání upřesňujících informací, jelikož si podle jejich tvrzení nikdo ze současných zaměstnanců klub pro neslyšící matky nepamatuje a nic o něm neví. Šlo o aktivitu, která probíhala přibližně před osmi lety.

„Tehdy jsme chodili s dětmi do Tamtamu do klubu pro neslyšící maminky na různé přednášky o výchově a také občas na programy pro rodiče s dětmi. Bylo to fajn, hlavně kvůli setkávání se – já s ostatními maminkami a děti s jinými dětmi. Dnes tam již není.“ (Informantka Bb)

3.5.6 Tematický okruh č. 6: Z(ne)výhodnění

Informanti byli dotazováni, zda u sebe vnímají nějaké výhody či nevýhody oproti slyšícím rodičům. Nejčastější odpovědí byla problematická komunikace s lékaři a učiteli, dále také vlastní psaný projev, který nemusí být vždy správně pochopen. Informantka AA zmínila, že jí chybí cit pro regulaci hlasitosti televize, což může být rušivé pro její dceru.

„Výhodu třeba mají [slyšící] ve psaní. Slyšící mluví českým jazykem a se psaním problém nemají. A já si myslím, že něco napíšu a dám to slyšícímu a slyšící dlouho u toho přemýšlí, protože já jsem neslyšící a moje čeština je špatná. To je moje nevýhoda. [...] Pak jako neslyšící člověk mám nevýhodu v komunikaci, která je špatná.“ (Informant AA)

„Oni [slyšící] zase mají výhodu, že si třeba pustí televizi a my nevíme, jestli je dost akorát ten zvuk problém. Nebo řveme a dcera říká: „Ticho!“ A taky třeba angličtinu, hudbu učit nemůžeme. On [informant AA] navíc má nevýhodu, on na ni mluvit nemůže, takže ona se nemůže učit od něho.“ (Informantka AA)

„Určitě je nevýhoda v komunikaci. Například u pediatričky se domluvíme, to ano, ale informace jsou stručnější, nemá čas se vybavovat a komunikace se mnou trvá déle, než je

obvyklé, takže ji spíš neobtěžuji a najdu si méně podstatné info sama, ale vadí mi to, že si s ní nemůžu normálně popovídat. A s ostatními maminkami, například na hřišti, ve školce, ve škole, s učitelkami ve školce, ve škole též se domluvíme, ale komunikace je náročnější a omezenější než u slyšících a unikají mi méně podstatné informace, například o různých zážitcích z života školky. Ve školce jsou i anglicky mluvící učitelky, se kterými se nedomluvíme. Anglicky umím, ale neodezírám, ani nemluvíme. Musíme vše řešit přes někoho, nebo písemně, což zdržuje, když je potřeba něco vyřešit. Také někteří rodiče nemluví česky, a tak je mezi námi komunikační bariéra a mrzí mě, že si vůbec nemůžeme popovídat. Nepříjemné situace jsou i na různých dětských oslavách, kde se všichni ostatní rodiče baví ve skupinkách a já jim nerozumím a je pro mě nepříjemné se jich doptávat, musela bych je vyrušovat z rozhovorů. Ve dvou se většinou domluvíme, ale chce to trpělivost a je nepříjemné někoho vytrhovat z rozhovoru místo toho, abych se jednoduše připojila. [...] Ještě obecně mi vadí, že lidé často raději zavolají manželovi a řeší s ním různé věci ohledně dětí – například rodiče kamarádů, zda se můžou sejít venku, nebo zda můžou děti k nim na návštěvu, místo toho, aby napsali mně, protože zavolat je pro ně jednodušší a rychlejší než psát. Naprosto chápu, ale potom jsme o to méně v kontaktu.“ (Informantka Bb)

„Třeba v rámci školy oni [slyšící rodiče] určitě mají společenství rodičů, mají vazbu na učitelku, lépe ví, co a jak, lépe všechno vykomunikují, protože zvednou telefon. To je opravdu velká nevýhoda. Vezmou telefon, zavolají, mají kontakty i na ostatní rodiče navzájem, takže mají takovou větší výhodu. Kdežto my to musíme řešit přes známost nebo přes sousedku, abychom ty informace nějak získali, když třeba [dcera] chybí, aby si to dodělala, tak to musím řešit složitě. A kolikrát řekneme té babičce, že když už ta učitelka nekomunikuje, tak musíme říkat babičce, aby byla na třídní schůzi. Ted' už nebudu muset, protože mám implantát. Ale museli jsme to čtyři roky takhle řešit u dcery, protože její učitelka s námi vážně nechtěla moc komunikovat.“ (Informantka CC)

„Hlavně v té komunikaci. [...] Málo pomoci jsem cítila. Dříve nebyli tlumočníci, takže jsem moc pomáhat svým dětem nemohla, když nebyly ty tlumočnické služby.“ (Informantka DD)

„Když jsem něčemu nerozuměla, neměla jsem se koho zeptat. Byla jsem odkázaná na to odezírání. Ty informace mi hodně chyběly. Neměla jsem kolem sebe nikoho, kdo by mi pomohl, poradil. Ani v televizi jsem vlastně nemohla získat informace.“ (Informantka Ff)

Informanti měli také posoudit, zda bylo pro jejich děti v něčem přínosné, že měly neslyšící rodiče. Část informantů našla pozitiva v tom, že jejich dítě bude lépe komunikovat, bude samostatnější, kulturně obohacené nebo že dokáže lépe přijmout lidi s postižením.

„Nemůžeme jí vždy pomoci, musí si [dcera] poradit sama. Možná je to výhoda, že bude taková samostatná, otrkaná. Zatímco slyšící všechno chrání. Je to takové vyvážené. Ona bude mít výhodu v tom, že bude více komunikovat. Bude umět znakovku, bude umět hledat cesty.“ (Informantka AA)

„Vím, že bude mít zajímavý život.“ (Informant AA)

„Ano, jako výhody vnímám kulturní obohacení, přirozené vnímání jinakosti, benefity v komunikaci.“ (Informantka Bb)

„Myslím si, že je taková malá výhoda, že znají ty vazby mezi lidmi s postižením a že nemají potřebu se nikomu posmívat, ani těm druhým slyšícím. Jsou takoví více tolerantnější a taky vždycky respektovali ty horší děti, které byly nepřizpůsobivé. Takže mají i takové kamarády, berou je prostě jinak než ti ostatní v kolektivu. Taková velká výhoda je, že tam funguje ta sociální adaptace, protože to vidí, že to funguje v rodině, tak to berou jako normální.“ (Informantka CC)

Jako negativní dopad svého postižení na děti vnímali informanti především jejich šikanu kvůli tomu, že mají neslyšící rodiče, menší kontakt s vrstevníky nebo problémy při komunikaci s pedagogy ve škole.

„Možná bude mít nevýhody, že slyšící kamarádi jí budou říkat, že neslyšící rodiče jsou hloupí a tak, ale to jí všechno vysvětlujeme.“ (Informantka AA)

„Možná menší kontakt s vrstevníky ze školky, okolí. Kdybych byla slyšící, možná bych byla s některými ostatními rodiči v užším kontaktu a podnikali bychom společné akce, jezdili někam i s dětmi.“ (Informantka Bb)

„Třeba dcera občas měla problémy s šikanou, že má neslyšící rodiče. [...] V podstatě ta komunikace s učitelkou nikdy nebyla taková přímá a vlastně byla tam i ta šikana.“ (Informantka CC)

„Venku na ulici je děcka odstrkávaly, posmívaly se jim.“ (Informantka DD)

Informantka Ff zmínila to, že nemůže své dceři pomáhat vyřizovat různé věci ve škole, se kterými si nakonec musela dcera sama nějak poradit. Často to ale vedlo k tomu, že je jednoduše neudělala.

„Ta komunikace je těžká. Někdy si musí [dcera] některé věci sama vyřizovat, protože já neslyším, tak to dělat nemůžu a ona je našťvaná. Já za ni ale všechno dělat nemůžu, když neslyším, a ona to potom ani kolikrát neudělá.“ (Informantka Ff)

V rámci tohoto okruhu informanti odpovídali na otázku, zda jim s výchovou pomáhá rodina nebo přátelé. V některých případech tomu tak nebylo.

„Rodina nám nepomáhá, protože bydlí daleko.“ (Informantka AA)

„Ne, nebylo potřeba, rodina nám do výchovy nezasahovala, ale rádi pohlídali, pokud bylo třeba a mohli.“ (Informantka Bb)

V ostatních rodinách se velkou podporou ve výchově slyšících dětí staly babičky a blízké příbuzenstvo.

„Dceři se teď hodně věnuje babička. Jinak učím se s ní jenom já, protože teď má online výuku a je sama doma, tak teď hodně využíváme toho, že je u babičky během toho covidu. Jinak se normálně učí se mnou. [...] Teď to funguje tak, že babička se stará, protože v podstatě má doma výuku, takže ona dohlídne, jinak jsem byla doma já.“ (Informantka CC)

Rodina DD poskytla zajímavé mezigenerační srovnání při otázce, zda jim dříve byla poskytnuta nějaká podpora.

„Ne, nic takového nebylo za komunistů. Dneska vnímáme, že toho je víc.“ (Informant DD)

„My to vidíme hlavně u syna, který má dítě se sluchovým postižením, že spolu mluví i znakově, poslali ho doktoři i na psychologické vyšetření, prostě všechno se podchytí.“
(Informantka DD)

Informantům DD byla položena otázka, zda si myslí, že mají neslyšící dnes nějaké výhody oproti jejich době, kdy vychovávali své děti. Vnímají, že dnes jsou pro neslyšící mnohem dostupnější tlumočnické a další služby.

„Ano, myslíme si, že mají výhody. Protože mají tlumočnicka, jsou tu ty služby, jsou tu i sociálně aktivizační služby, kde pomůžou poradí, nasměrují.“ (Informantka DD)

3.5.7 Tematický okruh č. 7: Mateřská a základní škola

Co se týče výběru mateřské a následně i základní školy, mnoho informantů odpovědělo, že jejich rozhodnutí nejvíce ovlivnilo doporučení od známých, vzdálenost od místa bydliště a hodnoty dané školy.

„Takže tohle nás ovlivnilo, že ředitelka, která chodila s námi do sboru, nám hned řekla, že tam k nim půjde do školy. Takže se tam dostala, je tam moc spokojená.“
(Informantka AA)

„Školka byla v blízkosti bydliště a splňovala naše představy o výchově a vzdělávání malých dětí. Děti chodily do malé soukromé školky v naší ulici.“ (Informantka Bb)

„Nejdříve byla v jeslích a vybírali jsme tak, aby to bylo blízko a mohla nám i babička pomoci.“ (Informantka DD)

„Podle místa bydliště. Tam jsme v pohodě pravidelně docházely do školky. A když šla do první třídy, tak to bylo zase podle místa bydliště, bylo to spádové.“ (Informantka Ff)

V případě rodiny CC se rodiče rozhodovali, že dají svou slyšící dceru do stejné mateřské školy, kam chodil i jejich syn se sluchovým postižením.

„Děti chodily normálně do slyšící [mateřské] školy, my jsme to moc neřešili. A chvíli byla dcera v té logopedický třídě, protože vyslovovala špatně „ř“ a ještě nějaká písmenka a byla dost blízko syna, takže jsme to řešili, že budou chodit spolu.“ (Informantka CC)

V případě rodiny EE při výběru mateřské školy a domluvení slevy za školné pomohla dětská doktorka.

„Doktorka nám pomohla vyřídit mateřskou školu v Břeclavi, aby nám ji tam vzali. Doktor a zdravotní sestra nám pomáhali vybrat mateřskou školku. Ale byl tam nějaký doplatek a dokonce nám pomohli vyřídit slevu, abychom nemuseli platit tolik peněz měsíčně. Protože já jsem byla doma a 900 Kč bylo pro nás moc, tak nám to snížili na 600 Kč. A pak první třída byla spádová.“ (Informantka EE)

Většina oslovených rodičů nenarážela na bariéry v rámci mateřské školy. Pokud ano, obvykle se jednalo o problémy v komunikaci.

„Ne, žádné [bariéry] nebyly. Pohoda, nic. Komunikace dobrá. Možná jenom problém s ředitelem a učitelkami, problém s komunikací, všechno šlo přes matku, která mluví, ztratila sluch, ale má implantát. S otcem komunikace moc ne. Ale jinak si myslím bez problémů, pouze komunikace. Ale oni byli moc hodní, vědí, že neslyšíme, takže dobrý.“ (Informantka AA)

„Já vnímal problém na poradách s učiteli, nechodil jsem tam, protože tam nebyl tlumočník.“ (Informant AA)

„Komunikace s učitelkami byla dobrá, bez problémů. Věděly, že jsem neslyšící, byly velmi ochotné. I babička ze Slovenska mluvila s učitelkami. [...] Ve škole to bylo v pořádku, ta komunikace s učiteli. Když něco paní učitelka chtěla, tak mi to řekla dcera, nějaké informace. Nebo to měla napsané v deníčku, co nakoupit a tak.“ (Informantka EE)

Osloveným neslyšícím rodičům vadí, že se k nim dostává málo informací ze strany pedagogů a uvítali by lepší komunikaci.

„Hodnocení mi říkali jen dobrý, špatný, prostě jednoduše, dostávalo se ke mně málo informací. Třeba paní učitelka přišla a zavolala si a jiná slyšící maminka se ptala, co je nového, a dlouho si povídaly, ale mně to vždycky řekli jen jednoduše, málo informací. Protože nevědí, jak s námi mají mluvit, a neumějí znakovat. Trošku jsme jim řekli, ať mají více s námi oční kontakt při komunikaci, ale obecně nám dávají málo informací. A zavolat si tlumočnicka, to je nenapadne. Poprvé, když se s námi škola seznámila, tak byl tlumočník ale málokrát.“ (Informant AA)

Při výběru školy často rodiče nechali děti pokračovat v rámci jedné školy z mateřské do základní školy.

„[...] ze školky pak rovnu pokračovala dál.“ (Informantka AA)

„Školka ovlivnila náš výběr a naše představa o vzdělávání. Děti nechodí do nejbližší školy, ale dojíždí cca půl hodiny.“ (Informantka Bb)

„Náš syn byl v mateřské škole logopedický a pak jsme ho poslali do základní logopedický školy, protože to byla jedna celá budova. A aby nemuseli jezdit zvlášť, tak dcera tam byla v mateřský logopedický škole a on šel do první třídy tam hned v tý samý budově. Takže jsme to brali, že budou docházet spolu do jedny budovy. A časem to už nebylo potřeba u dcery, takže šla do normální mateřský školky a v podstatě pak jsme pokračovali.“ (Informantka CC)

Obvykle neslyšící rodiče nedostávali od pedagogů žádnou speciální podporu, často zmiňovali, že ani žádnou podporu od pedagogů nepotřebovali.

„Odborná pomoc od pedagogů nebyla, nám nic nedávali speciálního. Ví o nás, že neslyšíme, ale speciální pomoc nám nedávají, protože vědí, že máma ohluchlá, nedoslýchavá, ještě navíc jsem studovala speciální pedagogiku. Takže žádnou speciální pomoc nedávají.“ (Informantka AA)

Spolupráci se základní i mateřskou školou rodiče hodnotí většinou pozitivně.

„Spolupráce se školou je dobrá. Posílají informace e-mailem, online ne, telefon ne. Když něco potřebujeme, máme dobrý vztah s paní učitelkou třídní. Pouze bych si přála, kdybych já nemohla, aby pozvali tlumočnicka, ale nevím, jestli jsou toho schopni to udělat.“ (Informantka AA)

Informantka Bb a Ff se v komunikaci se školou rozhodly zaujmout aktivní přístup a když je potřeba, domlouvají si se školou přepis či tlumočnicka.

„Co se týče komunikace, komunikují se mnou i s manželem, pokud je třeba rychle něco vyřešit, tak volají manželovi. Výjimečně, když dceři nebylo dobře, nebo měla úraz. Na třídní schůzky chodím pouze já, i když si musím objednávat tlumočení či přepis a je to v tomto složitější, ale chci být sama aktivní a nechci, aby to šlo pouze přes manžela.“ (Informantka Bb)

„Jo, všechno bylo v pořádku, když jsem potřebovala ve škole něco řešit, tak jsem si vzala tlumočnicka a vždycky jsme to vyřešili.“ (Informantka Ff)

Nespokojenost s přísunem informací ze školy vyjádřila rodina AA, kde cítí chudší informovanost oproti slyšícím rodičům. Při třídních schůzkách zase musí dlouho čekat na rozhovory s učiteli, protože jdou na řadu vždy až jako poslední.

„Třídní schůzky teď nejsou, protože je všechno online, [ve škole] ani nebyly. Spíš poslali hodnocení a online hodnocení, ale mě mrzelo, že to všechno přečetla, kdyby nám v tom onlinu řekla něco víc, a ne to, co přečetla. Ale je to dobré, ale vnímám, že je s námi chudší komunikace, oni si řeknou, jo, oni neslyší, tak nám pak všechno neřeknou. Protože teď jsou problém i roušky a s námi je nemůžou mít, musí je sundávat. Je to takové nepříjemné.“ (Informantka AA)

„Anebo nám řeknou více informací, ale vždycky jsme poslední.“ (Informant AA)

Rodina CC narazila na neochotu ke zlepšení komunikace ze strany třídní učitelky. Pandemie paradoxně pomohla tuto komunikaci zlepšit díky přechodu do online prostředí, jelikož rodiče dostávali všechny informace e-mailem.

„Kolikrát řešíme komunikaci u té dcery, tam to bylo hodně složitý, byla tam hodně špatná komunikace ze začátku, tak asi první čtyři roky, až teď, jak je covid, tak se to zlepšilo, protože [třídní učitelka] začala psát maily a už se začala přizpůsobovat nám, což předtím nechtěla. Cokoli jsem s ní chtěla vykomunikovat, tak to bylo s ní hodně složitý. Prostě neochota.“ (Informantka CC)

Při komunikaci se školou některé oslovené rodiny také využívaly svých slyšících rodinných příslušníků, nejčastěji babiček.

„Přes babičku. Všechno vyřizovala, chodila na třídní schůzky.“ (Informantka DD)

„Chodili jsme spolu s dcerou [na třídnické schůzky]. Učitelka mi napsala informace na papír, takže jsem pak na ty schůzky už moc nechodila. Buď jsem šla s dcerou na schůzku, nebo jsem dostala od učitelky papír.“ (Informantka EE)

Většina oslovených rodičů dokáže své děti podpořit, když potřebují dovysvětlit látku, nebo pomoci s úkolem. Jsou předměty, ve kterých je tato podpora slabší, a to především u

cizích jazyků. Pro ty informanty, kteří komunikují hlavně znakovým jazykem, je pak obtížné dětem vypomoci s českým jazykem.

„A co se týče podpory dcery ve škole, problém žádný. Mám na to vzdělání, jsem schopná. On [manžel] moc nepomáhá dceři ve vzdělání. Jo, zařídí úkoly, když já nejsem.“
(Informantka AA)

„Když jsme spolu, tak pomůžu, vysvětlím, ale nechám to spíš na [dceři], protože třeba čeština je pro mě těžší.“ (Informant AA)

„Před covidem nebylo potřeba děti něco doučit, a pokud ano, určitě bych si poradila. Během covidu na distanční výuce dostaly doporučení, že mají konzultovat s učiteli, mohou jim kdykoli zavolat, tak jsme toho několikrát využili, ale určitě to nijak nesouviselo s tím, že neslyším.“ (Informantka Bb)

„Učíme se spolu český jazyk, píšeme diktáty, vyjmenovaná slova cvičíme. Matematiku, zlomky, to cvičí s manželem, nebo se synem, [...]. Angličtinu jí pomáháme. A kolikrát jí pomáháme i se zápisky z přírodovědy, jak je online výuka, tak je toho hodně a učitelka to na ně nasype. Mají taky hodně úkolů. Ona je taková pomalejší, takže se jí to tak rychle do hlavy nesype. Ona je chytrá, šikovná, ale prostě si to není schopná okamžitě zapamatovat. Takže jí pomáháme hlavně se školou.“ (Informantka CC)

Rodina EE využívala pomoci přímo od učitelek ve škole nebo od vrstevníků dcery.

„Učitelé jí to vysvětlili, když potřebovala. Vzala si to domů, pak to opravila. Bylo to v pořádku, komunikace byla dobrá s učiteli na základní škole. Nebo i kamarádi.“
(Informantka EE)

Podporu svým slyšícím dětem v některých předmětech nebyli schopni poskytnout především rodiče se vzděláním, které probíhalo na základních školách pro neslyšící, kde některou látku buď neprobírali dostatečně do hloubky, anebo vůbec.

„Já jsem taky nemohl pomoci, já jsem chodil do zvláštní školy, tam to bylo jednoduché, slabé učení. Tam byl rozdíl mezi základní školou a pomocnou školou, nemohl jsem jí pomoci.“ (Informant DD)

„Ne, já jsem většinou nerozuměla, takže se dcera spojila s kamarádkou. Já jsem chodila do školy ve Valašském Meziříčí, tak byla výuka trochu jiná, takže jsem jí opravdu nemohla pomáhat. Brali i látku, kterou jsem vůbec neznala. Matematiku jsem zvládla, aspoň něco.“ (Informantka EE)

„Musela se učit hodně sama a věděla to, že se musí hodně učit sama. Já jsem jí moc pomáhat nemohla. Vysvětlovala jsem jí spíš to, co se týká chování ve škole. [...] Já jsem jí to vysvětlovat nemohla, ona chtěla vysvětlit nějakou matematiku, ale já jsem jí řekla: „Promiň, s tímhle ti fakt pomoci nemůžu, to neumím.“ Tak poprosila kamarádku, aby jí to vysvětlila.“ (Informantka Ff)

Informantka Bb se neselektovala s žádnými překážkami při spolupráci se školou.

„Zatím ne, ale škola je myslím celkově nadstandardně vstřícná. Pokud by k nějakým překážkám došlo, snažila bych se je vyřešit a nastavit takové podmínky, jaké potřebuji.“ (Informantka Bb)

Informanti by uvítali větší všeobecné povědomí o tom, jak komunikovat s osobami se sluchovým postižením a iniciativu ze strany škol v případech, kdy je pro komunikaci mezi neslyšícím rodičem a učitelem potřeba zajistit tlumočníka. Obojí by vnímali jako velkou podporu.

„My bychom uvítali, kdyby pozvali tlumočníka, kdyby na to mysleli sami a chtěli s námi potkat, tak aby na to sami mysleli. To by nám vyhovovalo. Když byl první třídní den, tak jsem tlumočila já.“ (Informantka AA)

„Taky by se mi líbilo, kdyby ve třídě, třídách proběhla přednáška či workshop o komunikaci s neslyšícími. Určitě bych to mohla učitelům navrhnout a myslím, že by nebyl problém něco domluvit, ale zatím jsem nic neiniciovala.“ (Informantka Bb)

„Já bych určitě uvítala, kdyby ta škola brala na vědomí, že jestliže má děti, kteří mají neslyšící rodiče a mají nějakou „sociální izolaci“ v rodině vůči těm ostatním rodičům třeba, tak bych uvítala trochu větší pomoc té učitelky, aby ta učitelka více dohlédla na ty děti, když vidí, že třeba něco nezvládají, protože třeba ti neslyšící rodiče, kteří jsou na tom hůř než my, tohleto absolutně nemůžou vůbec dávat dohromady [...] tak je potom potřeba, aby ti učitelé nabídli těm dětem výuku navíc nebo doučování, a třeba paní učitelka mé

dcery to naprosto odmítá. A už jsem se jí ptala alespoň čtyřikrát, a už jsem to vzdala.“
(Informantka CC)

3.5.8 Tematický okruh č. 8: Lékaři

Tento okruh se zaměřuje na zkušenosti oslovených rodičů především s pediatrií, popřípadě dalšími zdravotnickými pracovníky.

Neslyšící rodiče často zmiňovali nedostatek informací, které dostávali od lékařů, někdy naráželi na nepříjemné chování ze strany doktorů nebo špatnou artikulaci, která znesnadňovala odezírání. Někteří se setkávali s nedorozuměním při písemné domluvě.

„Náš dětský doktor je výborný, komunikuje s námi ochotně. Všechno dělá manželka. Když jdu já, tak píšu a je to takové složitější. Když jsme tam byli oba poprvé u doktora, tak to bylo dobrý, ale potom, když tam nebyla manželka, tak se snažím chápat, píšu a je to takové složitější. A když nerozumím, tak mi to musí vysvětlit dcera. Vždycky vyhraje dcera, protože mluví. [...] Všimnul jsem si, že když manželka mluvila, tak se doktor usmíval a byl takový veselý. A když jsem šel jednou sám, tak doktor měl obličej jako kámen a furt jen psal, vůbec nemluvil. Všimnul jsem si, že komunikace byla jiná.“ (Informant AA)

„Narážela jsem na nedostatek času, strohou komunikaci a naše doktorka taky hůř artikuluje. Není to po komunikační stránce úplně ono, ale jinak jsem s doktorkou spokojená a zatím nebylo třeba řešit nic závažnějšího.“ (Informantka Bb)

„Oni se nám sice snažili něco psát písemně, ale většinou všude bylo nějaký nedorozumění.“ (Informantka CC)

„Tam ta doktorka špatně artikulovala, takže jsem jí musela poprosit, aby mi to psala, takže komunikace s doktorkou byla písemná.“ (Informantka Ff)

Podle informantů by měli lékaři poskytnout neslyšícím rodičům podporu ve formě lepšího přístupu ke komunikaci. Ideálně by měli znát základy znakového jazyka, či si pro komunikaci s neslyšícími zařídit tlumočníka.

„Jako podporu bych uvítala, kdyby [lékaři] uměli základy českého znakového jazyka a komunikace s neslyšícími, snahu vyhradit si více času, nebát se komunikace, komunikovat přes SMS a e-mailem.“ (Informantka Bb)

„Obecně bychom byli rádi, kdyby doktoři více rozuměli problému, kdyby pozvali tlumočníka, více psali nebo využili třeba online tlumočníka, to někde v nemocnicích je, že když ví, že mu přijdou neslyšící, tak že by se připravil, ale on se nikdy nepřipraví. Vůbec nemají zájem.“ (Informantka AA)

„Všeobecně by si podle mě měli lékaři dojít na nějaký školení, na kurzy, aby věděli, že neslyšící mají takový a takový podmínky a že vlastně hloupí nejsou, prostě aby něco o té kultuře věděli, aby se k nim nechovali povýšeně. A taky bych uvítala, aby byla možnost té komunikace. Já třeba některým lékařům můžu napsat SMS, můžu si vyjednat něco sama, ale někteří lékaři nejsou ani tak ochotní, takže musím přijít s babičkou nebo musím říct: „Babičko, zavolej.“ Někdo prostě není schopný komunikovat, i když jsou dneska takové velké prostředky, ale nejsou ochotní tomu pacientovi vyloženě pomoci. Takže pacient naráží na komunikační bariéru i u toho lékaře. Takže to je pak těžký.“ (Informantka CC)

3.5.9 Tematický okruh č. 9: Spokojenost a obavy

V poslední části se informanti vyjadřovali k tomu, zda si myslí, že výchovu svých dětí zvládají, nebo jestli očekávají nějaké problémy do budoucna. Páry s dospělými dětmi byly tázány, zda zpětně hodnotí svou výchovu pozitivně. Nakonec měli tázání zvážit, co by pro ně bylo skutečně efektivní podporou.

Všichni informanti (vyjma informantky Ff, u níž byla výchova dětí poznamenána rozvodem s manželem) se vyjádřili tak, že výchovu svých dětí aktuálně zvládají.

„Myslím, že výchovu zvládáme.“ (Informantka AA)

„Snad jo, ale to se ukáže až za pár let.“ (Informantka Bb)

„Ano, my jsme měli hodné děti. Vidím to i u syna, ten má svého syna tvrdohlavého a tam je problém.“ (Informantka DD)

„Ano, naše dcera se dokonce naučila tlumočit.“ (Informant DD)

„Ano, zvládla jsem to dobře. Táta se na té výchově moc nepodílel, víc já, ale myslím, že jsem to zvládla dobře. Já jsem dceři ukazovala, jak se vaří, uklízí, povídali jsme si. Teď už to umí všechno sama, je samostatná.“ (Informantka EE)

„Já vychovávám, to ano. Ale dcera na to kašle. Syna vychovával otec. [...] Je to taková komplikovaná výchova.“ (Informantka Ff)

Další otázkou bylo, zda se rodiče obávají nějakých budoucích problémů, které by podle nich mohly nastat. Obavy se týkaly především vzdělávání jejich dítěte, puberty a toho, že by si dítě mohlo přestat vážit svých rodičů kvůli jejich postižení. Někteří participanti však žádné obavy nemají.

„Obavy nemáme, pouze puberta. Uvidíme, důvod, my neslyšíme, ona slyší, vím, že se může stát, že bude zneužívat hluchoty rodičů, což jiné děti dělají.“ (Informantka AA)

„Mám strach, že až bude větší, že nás bude považovat za méně hodnotné.“ (Informant AA)

„Žádné velké obavy nemám, věřím, že to zvládneme.“ (Informantka Bb)

„Že se nebude učit. Už jsem jí to vysvětlovala, že život není legrace, je taková lehkomyšlná, takže využívá mě, chce po mně peníze a já říkám ne, musíš sama se snažit, učit se, poctivá být. Ale zatím to nemá účinek.“ (Informantka Ff)

Za nejefektivnější podporu při výchově jejich slyšících dětí oslovení rodiče označovali hlavně lepší komunikaci se slyšícími obecně, ale především u lékařů a s pedagogy. Pro některé byla největší oporou především blízká rodina.

„A pro nás by byla asi nejlepší podpora lepší komunikace ze školy. Třeba tlumočníci, nebo ochota od lidí si sundávat roušky, abychom mohli odezírat. Chceme více informací a více osobnější přístup. To, myslím, trápí všechny neslyšící rodiče.“ (Informantka AA)

„Kdyby slyšící lidé uměli znakovat a nebáli se komunikovat s neslyšícími, větší dostupnost tlumočnicků a přepisu, abych je mohla využít kdykoliv a na cokoliv bez předchozího plánování. Pak by odpadla velká část bariér, na které narážím. Kdyby měli lidé větší trpělivost a respekt při komunikaci. Někdy reagují neadekvátně, když mi nerozumí, nebo já jim, a děti to taky vnímají a určitě byly svědky situací, které byly nepříjemné mně i jim. Pak se můžou dostávat do situací, kdy se stydí za to, že neslyším, ale snažím se o tom s nimi mluvit, vysvětlovat. A taky hodně pomáhá, že mají kamarády, kteří mají také neslyšící rodiče, moje kamarády, takže vidí, že jsou na tom podobně.“ (Informantka Bb)

„Dobrá pomoc jsou vždycky babičky, že můžou pohlídat, na ty je spoleh. Ale kdybychom neměli ty babičky, tak bychom si jako rodiče poradili. A kdybych neměla tak dobrou slovní zásobu v češtině, tak bych uvítala větší podporu od školy nebo od SPC, aby tam nějak zafungovali nebo zasáhli, aby ti neslyšící rodiče měli stejné možnosti jako slyšící.“ (Informantka CC)

Informantka Ff zmínila, že ve výchově dcery by jí nejvíce pomohl pocit úspěchu a podpora ze strany někoho, kdo by její dceři dokázal předat rady, které by chtěla, aby brala vážně.

„Kdyby si té pomoci vážila, změnila se. Byla snaživá a odvážná. Aby nebyla taková vystrašená, plačtivá, neschovávala se. Chodila do školy, aby měla kamarády. Ale ona nechce. Takže nějaké úspěchy v té výchově. Anebo kdyby s ní někdo jiný promluvil, který by na ni mohl působit, od koho by brala ty rady. Vidím, že je taková slabá, furt ustupuje, nechce ani moc chodit ven. Takže možná aby jí někdo jiný pomohl.“ (Informantka Ff)

3.6 Dílčí závěry a doporučení

Tato část se zaměřuje na poznatky z jednotlivých tematických okruhů a jejich interpretací. Doporučená řešení jsou adresovaná jak neslyšícím rodičům, tak i pedagogům či zdravotníkům, v závislosti na tematickém okruhu.

Tematický okruh č. 1 **Porod** se zaměřoval na přípravu neslyšících rodičů na rodičovství, průběh komunikace s lékaři a nabízené možnosti pomoci.

Většina participantů čerpala informace přímo od lékařů, z literatury nebo od blízkého okolí. S lékaři komunikovali různými způsoby podle jejich možností – část odezírala, někdo si s lékaři dopisoval. Žádný z participantů během porodu nevyužil tlumočnických služeb. Častým důvodem byl vlastní pocit, že tlumočnicka nepotřebují. Především starším párům se však možnosti využít tlumočnické služby ani nedostalo, jelikož ty nebyly dostupné. Velkou pomocí se stala především blízká rodina, nejčastěji prarodiče.

Doporučení: Neslyšícím očekávajícím rodičům by pomohlo, kdyby lékaři více využívali tlumočnických služeb (i online) a byli lépe připraveni na příchod neslyšícího pacienta.

Tematický okruh č. 2 **Děti** se věnoval potomkům neslyšících. Všem osloveným rodičům se narodily slyšící děti, ve dvou případech se narodil i sourozenec se sluchovým postižením. Počet dětí se pohyboval od jednoho po čtyři. V této části byl vliv pandemie na výzkum nejznatelnější, jelikož většina rodičů řešila především online vzdělávání nebo neochotu dětí chodit do školy po jejím znovuotevření. V některých rodinách se děti staly velkou pomocí pro své rodiče, a to hlavně při komunikaci s okolím v době nošení roušek a respirátorů, které neslyšícím znemožňují odezírání. V takovém případě si slyšící dítě mohlo ústa v případě potřeby odkrýt a sdělení rodičům přeartikulovat. Pomocníky se stávaly jak nezletilé, tak i dospělé děti. V některých rodinách s nezletilými dětmi však rodiče naopak zásadně odmítali své potomky stavět do pomocné role. Všichni oslovení účastníci byli rádi za to, že jejich dítě slyší, většinou by však neměli problém ani s přijetím neslyšícího dítěte.

Doporučení: Rodiče by měli uvážit, nakolik využívají sluchu svých dětí. V rámci výzkumu se autorka setkávala s umírněnou pomocí, která vyplynula především z nemožnosti odezírání kvůli rouškám.

Tematický okruh č. 3 **Komunikace dítěte** se zaměřil na osvojování řeči u slyšících dětí, zda byly vedeny i k učení českého znakového jazyka a jakou formu komunikace neslyšící rodiče volí při komunikaci s nimi.

U neslyšících rodičů, kteří se díky orální metodě naučili mluvenou řeč, a u postlingválně ohluchlých se nevyskytl problém s učením mluvené řeči u svých slyšících potomků. V každé oslovené rodině byl aspoň jeden z partnerů bilingvální (ovládající český jazyk a český znakový jazyk). Další vzor mluvené řeči poskytovali blízcí příbuzní (hlavně prarodiče) nebo vrstevníci a pedagogové v mateřské škole. Většina dětí byla vedena k naučení alespoň základních znaků z českého znakového jazyka, v jednom případě se z dospělé slyšící dcery stala profesionální tlumočnice. V rodinách převládala komunikace s dětmi mluvenou řečí, jen ve dvou případech komunikovaly děti s rodičem pouze znakovým jazykem.

Doporučení: Neslyšící rodiče by se neměli bát mluvit na své děti a ideálně jim poskytnout více vzorů k mluvené řeči. Je na uvážení každého rodiče, zda bude učit své dítě

i český znakový jazyk, lze však předpokládat, že rozvoj komunikace i ve znakovém jazyce a s ním spojená znalost další, odlišné kultury je pro slyšící dítě obohacující.

Tematický okruh č. 4 **Kultura Neslyšících** se zabýval předáním této kultury slyšícím dětem.

Pět rodin bralo své děti s sebou na akce pro neslyšící a také ke svým neslyšícím přátelům. V některých rodinách se zapojení do kultury Neslyšících teprve plánuje, např. zapojením dítěte do tábora pro neslyšící děti. Velkou roli zde hraje sebeidentifikace, tedy zda se daní rodiče cítí být příslušníky komunity Neslyšících, anebo ne.

Doporučení: K této části autorka práce nemá žádná doporučení. Určitě jde o kulturní obohacení života dětí, rozhodnutí, jestli jim tuto kulturu představit, však závisí čistě na osobních preferencích rodičů.

Podstatou tematického okruhu č. 5 **Získávání informací k výchově** bylo zjistit, kde a od koho oslovení neslyšící rodiče získávají informace k výchově svého slyšícího dítěte. Cílem bylo se dozvědět, zda rodiče měli zkušenost s nějakou organizací, která by jim v této problematice pomohla.

Oslovení informanti získávali potřebné informace k výchově především díky svému dosaženému vzdělání a blízké rodině, nebo se jednoduše řídili vlastní intuicí; ve většině případů šlo o kombinaci těchto zdrojů. Často uváděnými prameny byly také literatura a internet. Jedna participantka uvedla organizaci Tamtam, kde dříve fungoval klub pro neslyšící matky.

Doporučení: Pro neslyšící rodiče by bylo přínosné, aby organizace pro Neslyšící vytvořily podobné kluby nebo skupiny, jaké dříve fungovaly při rané péči Tamtam v Praze.

Tematický okruh č. 6 **Z(ne)výhodnění** se věnoval subjektivnímu hodnocení sebe i svých dětí ze strany informantů. Byli tázáni, zda si myslí, že jsou kvůli svému postižení znevýhodnění oproti slyšícím rodičům, a jestli dokážou určit nějaká pozitiva vyplývající z onoho postižení pro své děti.

Oslovení rodiče se cítí být znevýhodnění hlavně při komunikaci se školou nebo lékaři, kde pocítují, že dostávají stručnější informace nebo dochází k nedorozumění při psaném dorozumívání. Někteří jedinci naráželi ve škole na neochotu vyhovět jejich

žádosti, zda by mohli dostávat informace o úkolech písemně. To shodou okolností „vyřešila“ pandemie, kdy se k rodičům všechny informace dostávaly prostřednictvím e-mailu. Jako další znevýhodnění uvedli informanti komunikační bariéry při seznamování se s jinými rodiči. Někteří informanti uváděli, že v důsledku jejich postižení nemá jejich dítě takový kontakt s vrstevníky, což vyplývalo právě ze ztíženého seznamování se s ostatními rodiči, případně obtíží při plánování společného trávení času s jejich dětmi. Někteří informanti nenašli žádné výhody, které by z jejich postižení vyplývaly pro jejich dítě. Polovina informantů pozitiva našla. Šlo o vybudování samostatnosti u dítěte, lepší komunikaci a kulturní obohacení.

Doporučení: Doporučení tohoto okruhu se de facto shodují s doporučeními k tematickým okruhům č. 7 a 8.

Tematický okruh č. 7 **Mateřská a základní škola** se zabýval zkušenostmi s těmito institucemi. Informanti odpovídali na otázky, proč vybrali danou mateřskou nebo základní školu, jestli naráželi na nějaké bariéry, jak komunikovali se školními pracovníky a jakou podporu by od škol uvítali.

Při výběru mateřské školy hrála roli především vzdálenost od bydliště, doporučení přes známost nebo hodnoty dané školy. V mateřské škole informanti nenaráželi na žádné bariéry kromě těch komunikačních, a to především s ostatními rodiči. V některých případech participanti nechali své děti pokračovat v rámci jedné školy z mateřské na základní. Na základních školách se dvě rodiny setkávaly s pocitem menší informovanosti oproti ostatním rodičům. Některé oslovené rodiny si domlouvají na třídnické schůzky tlumočnicka, nebo využívají svých slyšících rodinných příslušníků, kteří chodí na tyto schůzky místo nich. Pověětšinou informanti hodnotili spolupráci s mateřskou i základní školou pozitivně. Prelingválně neslyšící rodiče se setkávali s nesnázemi při pomoci svým dětem s úkoly hlavně v českém jazyce a cizích jazycích. Většina rodičů je schopna svým dětem pomoci v učení.

Doporučení: Neslyšícím rodičům by pomohla lepší komunikace (e-mailem nebo do sešitu) s pedagogy a také poskytování doučování. Pokud je pedagog příliš vytížen, mohlo by v rámci jedné třídy fungovat řízené doučování, kdy učitel poprosí jiného žáka, aby chybějícímu spolužákovi vysvětlil probranou látku.

Tematický okruh č. 8 **Lékaři** se podobně jako téma Mateřská a základní škola soustředil na bariéry u (především) pediatrů, komunikaci s nimi a způsoby podpory, které při ní oslovení vnímají jako nejefektivnější.

I zde neslyšící rodiče naráží na komunikační bariéry, které někteří obcházejí objednááním tlumočníka. V několika případech se oslovení informanti dorozumívali pomocí psaní na papír, odezírání, anebo mluvenou řečí, pokud šlo o postlingválně ohluchlé jedince, kteří navíc využívali kochleárního implantátu nebo sluchadel. Při psaném projevu se však často potýkali s nepochopením sdělení – jak ze strany lékaře, tak ze strany neslyšícího. Oslovení informanti jako efektivní způsob podpory navrhovali, aby měli lékaři lepší povědomí o komunikaci s neslyšícími a více využívali tlumočnických služeb (i online).

Doporučení: Lékaři všeobecně by měli mít lepší povědomí o komunikaci s neslyšícími. Pokud by naráželi na komunikační bariéry, měli by sami navrhnout využití tlumočníka, eventuelně jej i zařídit.

Tematický okruh č. 9 **Spokojenost a obavy** ukazuje míru spokojenosti oslovených rodičů s výchovou svých dětí, obavy s výchovou spojené a pomoc, kterou by při ní uvítali.

Všichni informanti sdělili, že výchovu svých dětí zvládají. Rodiče, kteří už měli dospělé potomky, byli zpětně s jejich výchovou spokojeni. Pouze informantka Ff uvedla, že výchovu své dcery vnímá jako komplikovanou, protože do ní zásadním způsobem zasáhl rozvod – dcera byla po dva roky v péči otce, pak se vrátila k matce, zatímco syn informantky Ff zůstal v péči u otce. Někteří rodiče svěřili obavy z toho, že si jich dítě v budoucnu nebude vážit kvůli jejich postižení, nebo že bude jejich postižení využívat. Někteří rodiče nemají obavy žádné. Jako nejčastější příklad podpory uváděli pomoc ze strany prarodičů, ideální by však pro ně bylo zlepšení komunikace se školou a slyšícími obecně.

Doporučení: Pro neslyšící rodiče je důležité šíření osvěty ohledně tématu neslyšících a komunikace s nimi.

Závěr

Rodičům se sluchovým postižením se věnuje malá pozornost, větší pozornost se soustřeďuje spíše na jejich děti – CODA. Tato práce proto slouží jako malý vhled do života neslyšících rodičů, který má přispět k dalšímu zkoumání a hledání efektivní podpory pro tyto jedince.

Práci tvoří tři kapitoly – dvě teoretické a jedna výzkumná. První kapitola uvedla čtenáře do teorie o sluchovém postižení a vymežila pojmy s ním spojené, které se objevují v průběhu celé práce. Dále jej seznámila s dělením sluchových vad podle ztráty sluchu, základními kompenzacemi sluchu a problematikou důsledků sluchového postižení a komunikace osob se sluchovým postižením.

Druhá kapitola se (také z teoretického hlediska) věnuje rodinám, které tvoří rodiče se sluchovým postižením a slyšící děti (CODA). Nejprve vysvětlila, kdo patří do komunity Neslyšících, dále navázala podkapitolou o CODA jedincích a definovala pojmy bilingvismus a bikulturalismus. Poslední její podkapitolu tvořilo samotné téma rodičů se sluchovým postižením.

Poslední, výzkumná kapitola se opírá o informace získané během šesti rozhovorů s neslyšícími rodiči, kteří se sdíleli o svých zkušenostech s výchovou slyšících dětí. Představila výzkumné otázky, metody výzkumného šetření, charakteristiku výzkumného vzorku, průběh šetření a interpretaci získaných dat. Tato práce se zaměřila na kvalitativní výzkum, v němž bylo celkem devět informantů pomocí strukturovaných rozhovorů dotazováno na zkušenosti s výchovou jejich slyšících dětí. Strukturovaný rozhovor a jeho otázky byly rozčleněny do devíti tematických okruhů. Analýzou získaných dat pak vznikla podkapitola o dílčích závěrech a doporučeních.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda je rodičům se sluchovým postižením poskytována dostatečná podpora v rámci výchovy jejich slyšících dětí a zda ji vůbec potřebují či vyhledávají. Až na informantku Ff se všichni informanti jasně vyjádřili, že aktuálně výchovu svých slyšících dětí zvládají či zvládli (v případech rodin s dospělými potomky). Oslovení rodiče zmiňovali zkušenosti především s neodbornou pomocí blízkých přátel a rodiny. Při výchově svého slyšícího dítěte se setkávali s obvyklou odbornou

pomocí u dětského lékaře nebo pedagogů. Jedna informantka zmínila navíc klub pro neslyšící matky, který dříve fungoval při rané péči Tamtam, kde probíhaly různé přednášky na téma výchovy.

Při komunikaci se svým dítětem oslovení rodiče dávají přednost mluvené řeči a odezírání, ve dvou případech informant se svým dítětem komunikoval čistě prostřednictvím znakového jazyka. Mluvenou řeč děti přejímaly od svých rodičů a blízkých členů rodiny, nejčastěji prarodičů.

Informanti se během výchovy střetávali hlavně s komunikačními bariérami u lékařů a ve škole. Dvě rodiny řešily tyto bariéry aktivně, objednááním tlumočnicka, jiné rodiny za sebe posílaly slyšící prarodiče. Někteří se snažili komunikovat s lékaři prostřednictvím psaní, což mělo svá úskalí a často při tom docházelo k nedorozumění. Dalším významným negativem, které oslovení rodiče zažívali, byl pocit, že se jim ze strany školy nedostává stejných informací, jaké měli slyšící rodiče.

Ve většině rodin dítě příležitostně pomohlo s vyřízením telefonního hovoru anebo kvůli rouškám svým rodičům příležitostně přeartikulovalo sdělení. Někteří rodiče od svých dětí odmítali jakoukoliv pomoc, která by vyplývala z jejich sluchu.

Oslovení informanti při otázce, co by uvítali jako nejefektivnější podporu, uváděli tlumočnický a větší ochotu slyšících lidí s nimi komunikovat.

Z celého výzkumu vyplývá, že neslyšící rodiče výchovu svých slyšících dětí zvládají a potýkají se se stejnými starostmi jako slyšící rodiče. Navíc však musí překonávat bariéry v komunikaci a vypořádávat se s nedostatkem informací. Všichni informanti si však v případě potřeby dokázali zajistit pomoc, ať už požádáním slyšícího rodinného příslušníka nebo objednááním tlumočnicka.

Je zřejmé, že pro neslyšící rodiče není při výchově slyšících dětí největší nevýhodou jejich sluchové postižení, nýbrž malé povědomí o komunikaci s neslyšícími a často i nízká tolerance či neochota ze strany slyšící společnosti. Právě proto je důležité se kromě CODA jedinců zaměřit i na jejich rodiče, jejichž prožitky a potřeby byly dosud poměrně opomíjeny, a to jak z akademického, tak z praktického hlediska. Ačkoliv si totiž tyto rodiče ve většině případů sami nějakým způsobem vypomůžou, rozhodně by jim ulehčila možnost

sdílení zkušeností s jinými neslyšícími rodiči anebo forma pomoci skrze podpůrné organizace pro neslyšící, které i přes to že už neslyšícím pomáhají, by se mohly více zaměřit na pomoc při výchově především z informačního hlediska. Díky této podpoře, by mohli být neslyšící rodiče více samostatnější a nevytěžovat tolik své blízké okolí.

Seznam použitých informačních zdrojů

Monografie

HÁDKOVÁ, Kateřina. *Člověk se sluchovým postižením*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-619-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.

HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0.

HOUDKOVÁ, Zuzana. *Sluchové postižení u dětí – komplexní péče*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-623-6.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1997. ISBN 80-7216-006-0.

KOMORNÁ, Marie. *Psaná čeština českých neslyšících – čeština jako cizí jazyk*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-29-7.

KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-94-9.

KOTVOVÁ, Miroslava a Marie KOMORNÁ. *Praktický kurz znakové češtiny*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-26-6.

KRAHULCOVÁ-ŽATKOVÁ, Beáta. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-239-7.

MELIKANT, Michal a Darina TARCSIOVÁ. *Počující děti nepočujících rodičů – CODA děti*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014. ISBN 978-80-223-3763-2.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-58-X.

NOVÁKOVÁ, Daniela. *Schizma: osoby CODA a jejich identifikace v majoritní společnosti a minoritě Neslyšících*. Praha, 2020. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta.

POTMĚŠIL, Miloň. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0766-3.

POTMĚŠIL, Miloň. *Sluchové postižení a sebereflexe*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1300-0.

REDLICH, Karel. *CODA – slyšící děti neslyšících rodičů*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-02-4.

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-098-6.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. Grada Publishing. ISBN 978-80-271-0095-8.

STRNADOVÁ, Věra. *Hádej, co říkám, aneb, Odezírání je nejisté umění*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 1998. ISBN 80-85047-17-9.

ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA a kol. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-546-6.

ŠLAPÁK, Ivo a Pavla FLORIÁNOVÁ. *Kapitoly z otorhinolaryngologie a foniatrie*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-67-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Internetové zdroje

Deaf Parenting UK. *History and Aims* [online]. b. r. [cit. 7.5.2021]. Dostupné z: <http://www.deafparent.org.uk/about-us/history-and-aims/>

WHO/*Deafness and hearing loss* [online]. WHO, 2021 [cit. 25.05.2021]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss>

WHO/*Hearing loss grades and the International classification of functioning, disability and health* [online]. WHO, Vol. 97, 2019 [cit. 26.5.2021] Dostupné z: <https://www.who.int/bulletin/volumes/97/10/19-230367.pdf>

Zákony

Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči.

Zákon č. 384/2008 Sb., Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob.

Seznam příloh

Příloha 1 - Přepis rozhovoru s informanty DD s otevřeným kódováním

Příloha 2 – Vzor informovaného souhlasu

Příloha 1 – Přepis rozhovoru s informanty DD s otevřeným kódováním

Barevný klíč k otevřenému kódování

Porod	Světle modrá
Děti	Světle zelená
Kultura Neslyšících	Žlutá
Komunikace dítěte	Červená
Získávání informací k výchově	Růžová
Z(ne)výhodnění	Šedá
Mateřská a základní škola	Tmavě zelená
Lékaři	Tmavě modrá
Spokojenost a obavy	Fialová

Kolik máte dětí?

Informantka DD Dvě.

Slyší obě?

Informantka DD Jeden nedoslýchá a dcera slyší.

Co jste nejvíce řešili během výchovy vašich dětí?

Informantka DD Děti vyrůstaly normálně, necítily jsme, že by byl nějaký problém, až ve školce nám u toho staršího řekli, že nedoslýchá.

Kdy se narodilo první dítě?

Informantka DD 1978 syn, 1981 dcera.

Jaká byla tenkrát příprava na porod?

Informantka DD V té době jsem ještě nedoslýchala, takže trochu jsem rozuměla té komunikaci. Nosila jsem sluchadlo, v té době jsem ještě dobře komunikovala.

Byl nějaký zdroj informací pro porod?

Informantka DD Sestra na gynekologii mi všechno vysvětlila a babička a manželova máma, která slyšela a bydlela s námi.

Jak probíhal porod samotný?

Informantka DD První porod trval dlouho, byl trochu komplikovaný.

Bylo pro vás šokující, že vaše děti slyší?

Informantka DD Ne, nebyl to šok, počítali jsme s tím, že se narodí slyšící. Ale dříve mi doktor říkal, že moje první dítě bude mít možná vaši ztrátu sluchu, ale že jeho děti už budou zdravé. Ale bohužel i synovi se narodilo dítě se sluchovou vadou. Jsme ale rádi, že se nám narodila dcera slyšící.

Učili jste své děti komunikovat mluveným českým jazykem?

Informantka DD Ano. Já jsem prostě mluvila, ale po večerech jsem se učila se synem znakovat a tam se i naše dcera naučila znaky. Ale při běžné komunikaci jsme mluvili.

Od koho všeho se děti učily mluvit?

Informantka DD Všichni mluvíme a i babička pomáhala.

Vedli jste děti k tomu, aby uměli i mluvit a znakovat?

Informantka DD Nenutili jsme dceři znakový jazyk, ona sama si to pochytala, my jsme jenom mluvili.

Informant DD Já jsem se trochu snažil, když maminka neslyšela, tak jim říkal: „Musíš poklepat na mámu, ona neslyší.“ Takové ty základy, když s ní chtěli mluvit.

Jaký způsob komunikace upřednostňujete se svými dětmi?

Informantka DD Určitě mluvení i na syna se snažíme mluvit, aby si zvykl. Ale on taky dobře odezírá.

Snažili jste se nějak zapojit své děti s kulturou neslyšících?

Informantka DD Tehdy toho ještě moc nebylo, ale měli jsme takové akce, na které jsme ty děti brávali – třeba na turistiku nebo soutěže pro děti. Nebyly to žádné služby, ale akce v rámci klubu.

Od koho jste získávali nejvíce informací ohledně výchovy dětí?

Informantka DD Kolegyně, kamarádi...Občas někdo poradil, třeba sestra nebo bratr, ale jinak tak nějak přirozeně po svém. Rodina a babička.

Byla tenkrát nějaká organizace tenkrát?

Informantka DD To ne, to dříve byly takové obyčejné kluby, základní. To my jsme spíš měli programy, schůze, ale výchova se tam neřešila. To bylo spíše o tom setkávání těch dospělých. Dříve jsme to měli společně s invalidy. Ale opravdu to bylo o turistických o zábavě pro nás dospělé. Ne že by nám pomáhali s dětma.

Myslíte si, že jste oproti slyšícím rodičům byli v něčem znevýhodnění?

Informantka DD Tak trošku ano. Třeba mi moje kamarádka i tlumočila, můj manžel byl na tom trochu líp, byl víc nedoslýchavý, museli jsme se naučit odezírat. **Hlavně v té komunikaci.**

Myslíte si, že vaše děti měli v něčem výhody, když měly neslyšící rodiče?

Informantka DD Ani moc ne. **Venku na ulici je děcka odstrkávaly, posmívaly se jim.**

A myslíte si, že to mělo nějaké nevýhody?

Informantka DD **Málo pomoci jsem cítila. Dříve nebyli tlumočníci, takže jsem moc pomáhat svým dětem nemohla, když nebyly ty tlumočnické služby.**

Jak probíhala komunikace mezi vámi a školou?

Informantka DD **Přes babičku. Všechno vyřizovala, chodila na třídní schůzky.** Jinak syn chodil do školy na internát v Kyjově a tam už věděli, jak komunikovat s neslyšícími. Zkoušeli jsme, aby syn chodil tady do základní školy, ale po měsíci jsme ho dali na ten internát. Nešlo to, aby chodil mezi slyšící. Tam učitelka řekla, že má 30 dětí a nemůže se pořád věnovat jednomu. Já jsem prosila učitelku, aby napsala domácí úkoly, co má udělat a odpověděla, že nemá čas, aby se s tím vypisovala, že má na starost 30 dětí. Nebyla ochotná, tenkrát nebyly asistentky. Nakonec jsme i zjistili, že ta učitelka byla nemocná. Třeba naši známí nám říkali, že měli syna se sluchovou vadou a že tam prošel, přišli jsme na to, že to je hodně o tom přístupu učitelů.

Stávalo se někdy, že jste využili toho, že vaše dítě slyší a mohlo tak za vás něco vyřídit?

Informantka DD Spíše jako vysvětlit, oznámit, ale ani moc ne. Na základce jsme toho moc nevyužívali, spíše až když byla starší.

Co ovlivnilo výběr mateřské školy?

Informantka DD Nejdříve byla v jeslích a vybírali jsme tak, aby to bylo blízko a mohla nám i babička pomoci. A potom jsme tam dali i druhé dítě.

Narazili jste na nějaké překážky/bariéry v mateřské škole?

Informant DD Nebyly.

Informantka DD Byli moc milí, vysvětlovali nám, co bylo potřeba. Akorát si stěžovali na syna, že opisuje od sousedů a tam zjistili, že neslyší.

Co ovlivnilo výběr základní školy hlavně pro slyšící dceru?

Informantka DD To bylo spádové s tou školkou, to navazovalo. A tam jsme zkoušeli i toho syna, ale pak musel jít do toho Kyjova.

Byla vám poskytnuta nějaká odborná pomoc ze strany pedagogů na základní škole?

Informant DD Ne, nic takového nebylo za komunistů. Dneska vnímáme, že toho je víc.

Informantka DD My to vidíme hlavně u syna, který má dítě se sluchovým postižením, že spolu mluví i znakuje, poslali ho doktoři i na psychologické vyšetření, prostě všechno se podchyti.

Narazili jste na nějaké překážky ve spolupráci se školou?

Informantka DD Co se týká dcery, tak to bylo dobré. Syn šel do Kyjova a tam jsme museli dojíždět. Já jsem měla v práci problém, protože jsem syna tam vozila a brala jsem si často propustku.

Informant DD Já jsem měl problém, když jsem vozil syna do Kyjova, tak jsem musel dokonce dát výpověď, protože mi nechtěli dát náhradní volno. Musel jsem kvůli tomu změnit zaměstnání. Museli jsme se střídat, že ho tam jeden vozil, druhý odvážel...

Informantka DD Já jsem s učiteli nekomunikovala, to hlavně babička. Třeba chodila na třídní schůzky a tak.

Byli jste schopni pomáhat svým dětem s úkoly?

Informantka DD Úkoly dcera nosila, ale většinou si je sama zpracovala.

Informant DD Já jsem taky nemohl pomoci, já jsem chodil do zvláštní školy, tam to bylo jednoduché, slabé učení. Tam byl rozdíl mezi základní školou a pomocnou školou, nemohl jsem jí pomoci

Jakou podporu byste uvítali od školy?

Informantka DD Nic nás nenapadá, ona se učila dobře sama, na ty schůze chodila babička, klapalo to. Myslím si, že jsme ani pomoc nepotřebovali.

Na jaké bariéry jste naráželi u dětského lékaře?

Informantka DD Dříve kam jsme chodili, tak sestřička uměla znakovat. Později jsme chodili jinam a tam jsem ještě uměla dobře odezírat. Já jsem měla tu výhodu, že jsem mluvila, takže já jsem se zeptala a oni mi pak odpověděli ano/ne.

Je nějaká podpora, kterou byste uvítali obecně u lékařů?

Informantka DD Tlumočnicka.

Informant DD Tlumočnick je základ.

Informantka DD Toho tlumočnicka bychom doopravdy potřebovali třeba i do různých kroužků a tak. Vidím to dneska na synovi ten toho tlumočnicka hodně využívá.

Myslíte si, že jste výchovu svých dětí zvládli?

Informantka DD Ano, my jsme měli hodné děti. Vidím to i u syna, ten má svého syna tvrdohlavého a tam je problém.

Informant DD Ano, naše dcera se dokonce naučila tlumočit.

V čem si myslíte, že mají neslyšící oproti dřív dnes výhody?

Informantka DD Ano, myslíme si, že mají výhody. Protože mají tlumočnicka, jsou tu ty služby, jsou tu i sociálně aktivizační služby, kde pomůžou poradí, nasměrují.

Napadají vás nějaké nevýhody?

Informantka DD Ne, nic nás nenapadá.

Informant DD Velká výhoda byla, že jsme měli dvougenerační dům a babička bydlela s námi. Měli jsme teda 2 babičky, ale moje maminka bydlela s námi, bylo to fajn a bylo při ruce.

Příloha 2 – Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a dalších informací pro bakalářskou práci: Neslyšící rodiče a výchova jejich slyšícího dítěte

Držitel souhlasu: Marina Jonášová, U Jánského kamene 576/3, Liberec, 460 01

E-mail: merry.jonasova@gmail.com

Tel.: 730 590 572

Předmět a provedení: Výzkum se zaměřuje na neslyšící rodiče a výchovu jejich slyšících dětí. Výzkum je prováděn v rámci zpracování bakalářské práce na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (Katedra speciální pedagogiky).

Výzkum bude veden formou online rozhovoru. Průběh rozhovoru bude nahráván a ze záznamu bude následně pořízen doslovný přepis, který bude dále analyzován a interpretován. Záznam bude sloužit pouze pro potřebu doslovného přepisu a bude k dispozici pouze Marině Jonášové, popřípadě vedoucí její práce. Doslovný přepis bude důsledně anonymizován tak, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob zmíněných v průběhu rozhovoru a aby nebylo možné tyto osoby na základě anonymizovaného přepisu identifikovat.

Záznam a doslovný přepis bude Marina Jonášová uchovávat u sebe.

Doslovné citace částí anonymizovaného doslovného přepisu mohou být použity v závěrečné bakalářské práci.

Prohlášení:

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru a dalších souvisejících informací. Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Rozumím tomu, že obsahem rozhovoru a dalších informací mohou být i osobní a citlivé záležitosti a obtížná témata.

Rozumím tomu, že nemusím odpovídat na obtížné nebo nepříjemné otázky. Rozumím tomu, že mohu úplně zrušit svou účast na výzkumu.

Jméno a příjmení:

Datum a podpis: